

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2011-2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Daria Kudryavtseva

Média a svoboda slova v Rusku

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Naděžda Šulcová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2011-2016

BACHELOR THESIS

Daria Kudryavtseva

Mass media and freedom of speech in Russia

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Naděžda Šulcová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Daria Kudryavtseva

Anotace

Svoboda slova je základem demokracie. V dané bakalářské práci je prozkoumána otázka, jestli na území Ruské federace existuje svoboda slova a jaká je situace s cenzurou. Cílem práce je představit rozvoj problematiky ochrany lidských práv ve veřejných sdělovacích prostředcích Ruska a nastínit reálnou situaci v této otázce, tj. v otázce svobody slova v Ruské federaci.

Klíčové pojmy

Demokracie, etické kategorie, lidská práva, masmédiá v Ruské federaci, novinářská práce, sociální a mediální komunikace, svoboda projevu.

Annotation

Freedom of speech is the base of democracy. This bachelor thesis is to discuss whether there is freedom of speech in Russian Federation, what the governmental order for journalism is and how serious the censorship is in the state-run and independent media. The aim of this thesis is to indicate the problems in protection of human right in Russia and to determine the situation with free speech in the country.

Key words

Breach of law, democracy, fundamental ethical category, freedom of speech, human rights, journalism, mass media, Russian Federation, social and media communications

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 PROBLEMATIKA LIDSKÝCH PRÁV V HISTORICKÉM VÝVOJI SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE.....	9
1.1 Různé pojetí svobody.....	9
1.2 Vývoj lidských práv a svobod ve společnosti.....	13
1.2.1 Právo na svobodu projevu.....	17
1.2.2 Zvláštní formy svobody projevu.....	18
1.2.3 Volební právo.....	20
1.2.4 Právo na odpor.....	21
1.3 Problematika kritérií stupně demokratičnosti a politických práv a svobod v různých politických režimech.....	21
2 LIDSKOPRÁVNÍ ASPEKT FUNGOVÁNÍ MODERNÍCH MASMÉDIÍ.....	24
2.1 Hlavní principy svobody projevu.....	24
2.2 Etika novináře.....	28
2.3 Současný vývoj svobody projevu v masových médiích.....	31
3 DEMOKRATICKÉ SVOBODY V RUSKU A JEJICH MEDIÁLNÍ OBRAZ.....	42
3.1 Historické aspekty a souvislosti vývoje lidských práv a svobod v Rusku.....	42
3.2 Současný vývoj svobody projevu a médií v Rusku.....	48
3.3 Možné perspektivy dalšího vývoje svobody projevu a médií v Rusku.....	54
3.4 Diskuze a vlastní doporučení.....	57
ZÁVĚR.....	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	61
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	66
SEZNAM PŘÍLOH.....	67

ÚVOD

Poslední dekáda minulého století se nesla ve znamení dramatických změn, které souvisely s rozpadem bipolárního uspořádání světové ekonomiky, respektive pramenily z rozkladu Sovětského svazu. Rozpad autokratického systému vedl k významným politickým, společenským a ekonomickým změnám, které se odehrály v prostoru střední a východní Evropy a severní Asie.

Nejvýznamnější nástupnickou zemí bývalého Sovětského svazu se stala Ruská federace, jež oficiálně vznikla 24. 12. 1991, neboť v tento den převzala pravomoc po Sovětském svazu v Radě bezpečnosti OSN. Z trosk autokratického hospodářství měla vzejít nová, svobodná a demokratická země. Prvním ruským prezidentem se stal Boris Jelcin, který zahájil první reformu ruské ekonomiky s cílem transformovat ruské hospodářství ve smyslu vytvořit tržní hospodářství vycházející z demokracie a svobody. Zásadním problémem však bylo, že B. Jelcin nenahradil dřívější centrálně plánované hospodářství žádným funkčním konceptem, což mělo za následek, že ruská ekonomika se začala postupně ocitát v krizi, která dosáhla takových rozměrů, že Rusko nebylo daleko státnímu bankrotu¹.

K změně došlo až po roce 2000, kdy se novým prezidentem země stal Vladimír Putin, který stanovil, že základním úkolem se stane obrana a zabezpečení zájmů Ruska, tvrdý boj proti mafiím a zločincům. V konečném důsledku též Putin prosadil potřebné reformy vedoucí k vytvoření politického, společenského a hospodářského rámce. Tohoto stavu se mu však do jisté míry podařilo dosáhnout za cenu omezení svobody. Nejcitelněji se pak začalo diskutovat o omezování svobody médií, slova a tisku v rámci Ruska.

Cílem předkládané práce je tak analyzovat současnou společensko-politickou situaci v Ruské federaci s akcentem na problematiku uplatnění demokratických svobod slova a tisku, dále na problematiku ochrany lidských práv a veřejné kontroly ze strany hromadných sdělovacích prostředků. Dílčím cílem práce je pak představit specifika vývoje současného mediálního prostoru v Rusku.

¹ BALABÁN, M. a kol. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti*. Praha: Karolinum, 2010, s. 43-44

Stanovenému cíli odpovídá struktura práce, která se člení do tří hlavních částí. V první kapitole je pozornost zaměřená na představení metodologických východisek problematiky lidských práv v historickém kontextu sociální a mediální komunikace, včetně vymezení vývoje demokratických práv a svobod ve společnosti. V druhé kapitole je pak vymezena problematika lidských práv v kontextu moderních masmédií, především pak hlavní principy svobody projevu, etiky novináře apod. Ve třetí kapitole je pak přistoupeno k rozboru demokratických svobod v rámci zvolené země, tj. v rámci Ruska. Postup je veden tak, že jsou nejprve zkoumány historické aspekty a souvislosti vývoje lidských práv a svobod až po vymezení současného rámce stavu svobody slova v rámci Ruska včetně vymezení možných perspektiv budoucího vývoje.

Z metodologického hlediska jsou v práci využity především obecně vědní metody, které jsou využitelné ve všech vědeckých směrech a také ve všech fázích výzkumu. První metodou je **indukce**, která spočívá ve vyvozování z jednotlivého jevu směrem k obecnému pravidlu. Další využitou metodou je **metoda analýzy** (rozboru), která spočívá v rozkladu velkého celku na jeho jednotlivé, dílčí části. Základem analýzy je tedy rozklad složitého jevu na jednodušší části. Základní rovinou analýzy je pak klasifikace jednotlivých částí celku a jejich rozčlenění do kategorií podle společně sdílených znaků. Dochází tak k rozpracování zkoumaného problému a tím k rozlišení podstatného od nepodstatného. Dále je využita **metoda historická**, která je založena na soustavě poznávacích prostředků k poznání jevu v širších historických souvislostech. **Metoda komparace** spočívá v porovnání různých pozorovaných jevů s cílem vyvodit shodné a rozdílné prvky.

1 PROBLEMATIKA LIDSKÝCH PRÁV V HISTORICKÉM VÝVOJI SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE

V rámci teoretické části je přistoupeno k představení východisek problematiky lidských práv v jejich historickém kontextu vývoje sociální komunikace. Nejprve je tedy přistoupeno k vymezení pojmu svobod z různých úhlů a pojetí. Následně je přistoupeno k představení vývoje demokratických práv a svobod ve společnosti, především se pak pozornost zaměřuje na vymezení historie vývoje a vzniku svobody slova, projevu, shromažďování, víry, volební svobody apod. V závěru této kapitoly je přistoupeno k představení různých kritérií stupně demokratičnosti a občanských svobod jednotlivých zemí a politických režimů včetně role mezinárodních organizací na tomto poli.

1.1 Různé pojetí svobody

Pojem **svoboda** představuje termín, který je v každé lidské společnosti dobře znám, neboť se jedná o vysoce frekventovaný a často diskutovaný termín napříč politickým, společenským, kulturním či hospodářským spektrem. Při snaze však tento pojem vymežit, je možné narazit na problém související s tím, že neexistuje žádná vyčerpávající a zcela přesná definice. Bednář a kol. vymezuje svobodu jako „*možnost se rozběhnout libovolným směrem*“². Funda pak svobodu pojímá jako možnost zvolit volbu, kterou daná osoba chce zvolit, a pro kterou se sama bez poručnickování rozhodla³. Putnová, Seknička vymezují svobodu jako naplnění přání individua „*být svým vlastním pánem*“⁴.

Z výše uvedených definic je tedy patrné, že svoboda odkazuje na možnost individuálně se rozhodnout, volit a jednat bez nátlaku, sám a za sebe. Zúžení chápání pojmu svoboda však pouze na tuto dimenzi, tj. možnost se sám rozhodnout, by bylo velmi omezené.

² BEDNÁŘ, V. a kol. *Sociální vztahy v organizaci a jejich management*. Praha: Grada Publishing, 2013, s. 107

³ FUNDA, O. *Znavená Evropa umírá*. Praha: Karolinum, 2000, s. 64-65

⁴ PUTNOVÁ, A., SEKNIČKA, P. *Etické řízení ve firmě: nástroje a metody: etický a sociální audit*. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 53

Z toho důvodu je mnohem relevantnější vymezovat svobodu z pojetí různých vědních disciplín a oborů.

Historicky nejstarší je pojetí svobody z **filozofického hlediska**, neboť tato dimenze byla rozvíjena již v dobách Antiky, kdy problematika lidského rozhodování byla oblíbeným tématem řeckých filosofických diskuzí. Nutno dodat, že v této době vývoje lidské společnosti bylo až do pozdní Antiky **rozhodování a svoboda** striktně odděleny. Tyto skutečnosti je možné nalézt např. v pracích Aristotela, který spíše než svobodou se zabýval **volbou** a tím, co je v moci člověka. Podle Aristotela je v moci člověka právě volba, přičemž předmětem rozhodování jsou kontingentní události, které připouští i jinou alternativu a z toho důvodu má smysl o jednotlivých alternativách přemýšlet, rozvažovat a volit mezi nimi. Právě však možnost volit mezi jednotlivými variantami a alternativami je možné pokládat za **svobodu**, konkrétně pak za svobodu volby⁵. Ve starověku pak byla svoboda chápána jako oprávnění k politické participaci.

Moderní princip pojetí svobody pak vychází z interpretace Isaiha Berlina z roku 1958, známé jako **Berlinovo pojetí negativní a pozitivní svobody**⁶, které vychází z přístupu, že svobodu je možné chápat dvojitým způsobem. Berlinova koncepce svobody je přitom pokládána za nejvýznamnější pojetí svobody. Negativní svobodu Berlin chápe jako stav, kdy možnost jednoho individua jednat svobodně, může omezovat či zasahovat do svobod ostatních individuí. Jedná se ve své podstatě o polemiku o tom, jak velký prostor bude subjektu ponechán nebo by měl být ponechán, aby v něm dělal, co je schopen dělat, nebo byl tím, čím je schopen být, bez vměšování ze strany jiných. Pozitivní vymezení svobody znamená, že svoboda člověka začíná a končí tam, kde začíná a končí svoboda jiného.

Dalším významným stoupencem filozofického pojetí svobody je pojetí Friedricha A. Hayeka, které se nachází na pomezí politického ukotvení svobody, neboť se jedná o rozvinutí svobody v pojetí **liberalistické filosofie**. Hayek chápe svobodu jako nezávislost na rozhodování jiných osob nebo jako schopnost činit to, co chci. Do jisté

⁵ HAVRDA, M. a kol. *Mediterranea: sborník k padesátinám Zdeňka Kratochvíla*. Praha: Univerzita Karlova, 2002, s. 111-112

⁶ BERLIN, I. *Čtyři eseje o svobodě*. Praha: Prostor, 1999, s. 45-68

míry vychází jeho pojetí z egoismu tedy „jáství“, resp. pochopení niterních potřeb a potřeb jejich vlastní realizace a uspokojení⁷.

Vysoce frekventovaným pojmem je svoboda také v sociálních vědách, neboť v pojetí sociálních věd se jedná o chápání svobody jakožto **svobody v síti společenských vztahů**. Z pohledu jednotlivce se jedná o takové společenské vztahy, které mu umožňují svobodné rozhodování, svobodnou činnost, svobodné působení na rozvoj společenských vztahů s plným vědomím sebe sama jako jejich součástí.⁸

Z **právního hlediska** je svoboda determinována především skrze právní filozofii, která vychází z pojetí, že svoboda představuje přírodní a společenský jev, který neznamena pouze neexistenci násilného omezování svobody, ale především představuje formování vztahů, v nichž člověk žije a může dělat vše, co není zakázáno zákonem. Jinými slovy právní pojetí svobody chápe svobodu jako nedílnou součást lidské společnosti, ve které se vyvíjí a formuje. Přičemž svoboda je zajištěna **ústavou a právem**, především pak Listinou základních práv a svobod⁹.

Termín svoboda je vysoce frekventovaným pojmem také v politických kruzích. Již v období antiky je možné nalézt snahy o vymezení pojetí svobody v politickém slova smyslu. Funda stanovuje, že v období antiky byla svoboda chápána jako politická výsada vybraných členů společnosti oproti ostatním (nevybraným) členům. Posun v politickém pojetí svobody pak přináší období osvícenství, kdy základem se stává víra v osvícený rozum. V rámci Evropy se pak otevírají brány ke svobodě, především pak náboženské svobody (svoboda vyznání), ke svobodě smýšlení a myšlení, svobodě bádání, svobodě slova včetně svobody politické, která je ztotožňována se svobodou občana a svobodou volice¹⁰. Dále k formování politického pojetí svobody přispěl John S. Mill, který ve svém spisu „*O svobodě*“ stanovil, že svoboda je vláda nad sebou a je

⁷ VANĚK, J. *Hlavní rysy Hayekovy pojetí svobody*. E Logos, 2000, s. 1-5

⁸ PRUDKÝ, L. a kol. *České vysoké školství: na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 127

⁹ BLAHOŽ, J. a kol. *Srovnávací ústavní právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 193-194

¹⁰ FUNDA, O. A. *Znavená Evropa umírá*. Praha: Karolinum, 2000, s. 61-62

odvozována ze svobody všech lidí¹¹. V současnosti se pak politické pojetí svobody odvíjí od formy konstituování státu, který je garantem určitých práv a také svobod.

Svobodu je možné pojímat také z etického hlediska. Nejvýrazněji toto pojetí formoval Frederik de Klerk, který stanovil, že současný etický systém je založen na dvojích principech, a to principu rovnosti a principu svobody. Přičemž bez dosažení principu rovnosti není možné deklarovat svobodu, tzn., rovnost a svoboda musí z etického hlediska jít „ruku v ruce“.

Dalším pojetím svobody je ekonomické pojetí svobody. Význam tohoto pojetí svobody se zvyšuje především v posledních dekádách vývoje lidské společnosti. Putnová, Seknička stanovují, že ekonomická svoboda je významně spojena s politickou svobodou, neboť se týká funkčnosti tržního ekonomického systému. V tomto směru je primární pozornost věnována svobodě podnikání, která je spojena s problematikou míry ekonomické svobody. Svobodná ekonomika je totiž klíčem k hospodářsky výkonnému hospodářství, efektivnímu řízení a správě podniků, ale také je základem pro trvale udržitelný ekonomický růst. Této problematice se věnuje velké množství ekonomů, nejvýznamněji pak J. Stigliz, A. Sen, D. North nebo P. Krugman¹².

Terminologický aparát informační vědy zaznamenává prudký rozvoj a v souvislosti s tím řada pojmů, objasnění a koncepcí stále vyžaduje upřesnění a důkladnou kritickou analýzu. Dnes je to v podstatě sféra stálého objevování nových pojmových jednotek, komunikačních technologií, koncepcí a modelů, formujících nový profil vědecké vědění.¹³

Z výše uvedeného je tedy patrné, že přestože může být na první pohled zcela zřejmý význam slova svoboda, existuje mnoho přístupů a pojetí k jeho chápání. Od pojetí svobody jakožto moci jednotlivce se rozhodovat, být svým pánem, až po pojetí svobody, jakožto ekonomického základu prosperity lidské společnosti.

¹¹ KOPEĆ, A. *Politika jako způsob realizace svobody* [online] 2012 [cit. 2015-08-02]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1779/politika-jako-zpusob-realizace-svobody>

¹² PUTNOVÁ, A., SEKNIČKA, P. *Etické řízení ve firmě: nástroje a metody: etický a sociální audit*. Praha: Grada Publishing, 2007, s. 54

¹³ BOGOLUBOVA, N. *Mezhkulturnaya komunikatsia i mezhrunardniy kulturniy obmen*. Petrohrad: SPbKo, 2009, s. 416.

1.2 Vývoj lidských práv a svobod ve společnosti

Obecně je přijímáno, že lidská práva a svoboda jsou základním nástrojem pro měření stupně vyspělosti dané společnosti. Z historického hlediska je vznik lidských práv a svobod spojen se samotnými počátky vzniku lidské společnosti, která však v průběhu svého historického vývoje prošla velmi dramatickým vývojem, což se mimo jiné odráželo také ve vývoji a formování lidských práv a svobod.

Komárková stanovuje, že lidská práva nevznikla jako dar přírody, ale vznikla jako nutné stádium historického vývoje společnosti, kdy začalo docházet k postupnému uvědomění si, že kvalitní život je možné vést pouze tehdy, když všichni členové společnosti budou mít zajištěna svá práva a své svobody, jejichž dodržování bude závazné a právně vynutitelné¹⁴.

Šimák doplňuje, že doložitelné zárodky rozvoje lidských práv a svobod jsou datovány v době rozvoje sumerských a babylonských městských států, tj. 4. – 3. tisíce př. n. l. Nástup antického Řecka (od roku 2000 př. n. l.) a rozvoj Římu (753 př. n. l. – 486 n. l.) je pak pokládáno za období, které ovlivnilo vývoj a formování lidských práv na evropském kontinentě. Pro zajímavost, např. Putz ve svém díle sleduje vývoj lidských práv ve spisech Starého a Nového zákona, dále v právním systému Izraele a ve filozofických tradicích. Především pak z Nového zákona je zřejmé, že základním lidským právem je právo na **lidskou důstojnost**, jejíž podstatou a jádrem je úcta a respekt k osobnosti člověka, k jeho životu a majetku. Z novodobých dějin se formováním lidských práv zabýval Tomáš Akvinský ve 13. století, který rozvíjel již zcela konkrétní myšlenky týkající se práva na život, na vlastnictví, na práci a na spravedlivý soudní proces¹⁵.

Za zlomový okamžik v genezi lidských práv je pak možné pokládat nástup novověku, který byl spjat s rozvojem též nových směrů v politice, ekonomice, filozofii apod. Toto bylo primárně spjato také s rozvojem snah zakotvit lidská práva a svobody do jejich písemné formy a začít je uplatňovat ve větší formě. Předními osobnostmi, kteří přispěli k rozvoji moderního pojetí lidských práv a svobod, byli např. John Locke, který je

¹⁴ KOMÁRKOVÁ, B. *Lidská práva*. Brno: Eman, 1997, s. 53

¹⁵ PUTZ, G. *Christentum und Menschenrechte*. Widen: Innsbruck, 1992, s. 125-185

pokládán za autora koncepce přirozených práv člověka, jejichž základem je právo na život, dále Thomas Hobbes nebo Jean J. Rousseau, kteří se zabývali otázkami rovnosti a svobody.

Charakteristickým rysem rozvoje moderního pojetí lidských práv je výrazné prosazování tzv. individualistického pojetí lidských práv, tzn., že práva svědčí konkrétnímu (autonomnímu) jedinci. Jinými slovy, že lidská práva nevyplývají z příslušnosti k určité společenské skupině či klanu, ani nejsou odvozena od vztahu k Bohu, ale **jsou založena na tom, že daný jedinec je člověkem.**

K zakotvení lidských práv a svobod do právních řádů jednotlivých zemí začíná docházet ve 2. polovině 18. století v souvislosti se **vznikem nových autonomních zemí**, např. v roce 1776 je přijato Prohlášení nezávislosti Spojených států amerických, a jednak v důsledku revolučních změn, které přináší změny v pojetí chápání člověka, jeho individualit a hodnot. V tomto období zároveň dochází k utváření **právního dualismu**, a to ve formě pozitivně právních a přirozeně právních teorií, které ovlivnily další vývoj lidských práv a jejich trvání¹⁶.

Pozitivně právní teorie našla své zastání především v 19. století a její ústřední zájem se orientoval na platné právo, resp. na právní normy, zákony apod. Z pohledu této teorie byla lidská práva chápána jako soubor právních norem platných v rámci určitého území. Přirozeně-pozitivní teorie pak pojímala lidská práva jako „ius naturale“, jejichž základem byly člověkem vytvořené normy podle pozitivního práva „ius positivum“, která jsou na lidském konání a vůli nezávislé, protože se odvozují od tzv. přirozenosti lidské a jako takové tedy nemohou být libovolným konáním jednotlivců zrušena či zúžena. Jinými slovy přirozeně právní teorie chápe lidská práva jako souhrn nezcizitelných a nezadatelných práv, která od přírody patří každému členu lidské společnosti, nezávisle na vůli jiného člena či státu¹⁷. Za základní práva jsou přitom pokládána ústavně zakotvená a tím i soudně vymahatelná lidská práva. Kovařík a kol.

¹⁶ ŠIMÁK, M. *Lidská práva – od historie do současnosti. Zdravotně sociální vědy*, 2005, roč. 7, s. 115

¹⁷ ŠIMÁK, M. *Lidská práva – od historie do současnosti. Zdravotně sociální vědy*, 2005, roč. 7, s. 115-116

k tomuto doplňuje, že role státu v tomto období je dána tím, že stát lidská práva uznává a chrání, nikoliv však propůjčuje vybraným členům společnosti¹⁸.

Přirozeně právní teorie se prosadila především ve 20. století, resp. po 2. světové válce v důsledku odporu demokratických států k masivnímu porušování lidských práv a svobod, které byly primárně porušovány nacistickým Německem a dalšími fašizujícími se zeměmi, např. Itálií, Japonskem apod. Spáchané zločiny pro lidskosti tak přirozeně vedly k potřebě formalizovat úpravu lidských práv tak, aby na mezinárodní, ale také národní úrovni nemohlo docházet k jejich porušování. V současnosti většina zemí pak přirozenoprávní charakter lidských práv a svobod zakotvuje v **Listině základních práv a svobod**¹⁹, která představuje dokument, který je součástí Ústavy dané země a ústavního pořádku, což odráží důležitost a významnost tohoto dokumentu v právním řádu zemí, které se k dodržování lidských práv hlásí²⁰.

Z hlediska právní teorie jsou tak lidská práva **subjektivními právy veřejné povahy**, tzn., vztahují se vždy ke konkrétní živé bytosti (subjektu) a vznikají narozením a končí smrtí. Nutno dodat, že nabytí práv narozením bylo především v minulosti překonáno díky přijetí tzv. **nascitury práva**, což představuje právo nenarozeného, ale již počatého dítěte, které je způsobilé nabývat, za podmínky, že se narodí živé, **subjektivních práv**.²¹ Pelikán dále doplňuje, že lidská práva a svobody představují tzv. **absolutní práva**, která jsou výrazem svobody oprávněného zvolit si své individuální chování v prostoru a čase, jenž mu je rozsahem jeho absolutních práv vytyčen. Jinými slovy chápe lidská práva jako práva, jež má subjekt proti všem, tj. proti společnosti, proti státu, proti zaměstnavateli apod. Jedná se o práva **vrozená, nezcizitelná, nezrušitelná a nezadatelná**²².

Lidská práva představují nejstarší okruh práv a svobod, které soudobá lidská společnost obecně uznává za práva a svobody všech lidí, bez ohledu na státní příslušnost, vyznání,

¹⁸ KOVAŘÍK, J. A KOL. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. 2001, s. 85-136

¹⁹ Nejstarším dokumentem (zákonem) na ochranu osobní svobody občanů je zákone Habeas Corpus Act přijatý v Anglii v roce 1679, který potvrdil platnost ústavní listiny Magna charta libertatum.

²⁰ ŠIMÁK, M. Lidská práva – od historie do současnosti. *Zdravotně sociální vědy*, 2005, roč. 7, s. 116

²¹ DVORÁK, J. A KOL. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl právní. Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013

²² PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 26

barvu pleti, věk, náboženské smýšlení apod. Jedná se tedy o taková práva, která mají **osobní charakter** a nevyjadřují bezprostřední spojení člověka se státem²³. Lidská práva je možné klasifikovat z různých hledisek, nejrozšířenější je klasifikace podle tzv. generací, kterými jsou²⁴:

- **základní lidská práva** (práva první generace – právo na život, osobní svobodu, zákaz nucené práce apod.),
- **práva hospodářská, sociální, kulturní** (práva druhé generace – spojená s rozvojem dělnického a křesťanského sociálního hnutí),
- **politická práva** (práva třetí generace – právo volební, právo na rozvoj, právo na mír apod.)
- **práva národnostních, etnických či jiných menšin.**

Z hlediska zaměření předkládané práce mají stěžejní význam tzv. **politická práva**, která jsou součástí práv třetí generace a zahrnují práva, která poskytují jednotlivci právo podílet se na formování státních orgánů, výkonu státní moci a určování politiky státu, např. pomocí výkonu volebního práva. Případné omezení politických práv a svobod se týká omezení účasti na veřejném životě, což představuje porušení základních hodnot, na kterých je demokratická společnost vystavena²⁵. Mezi základní politická práva se pak řadí²⁶:

- právo na svobodu projevu neboli právo svobody slova,
- právo na informace,
- petiční právo,
- shromažďovací právo,
- sdružovací právo,
- volební právo,
- právo na odpor apod.

²³ BLAHOŽ, J. a kol. *Srovnávací ústavní právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 180

²⁴ GRINC, J. *Právo pro politology*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 71

²⁵ ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 49

²⁶ POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2012, s. 423-536

1.2.1 Právo na svobodu projevu

Z historického hlediska je nestarší **právo na svobodu projevu** neboli **svobodu slova**, které spočívá v právu svobodně vyjadřovat své názory, myšlenky a postoje písemným či ústním projevem v rámci veřejného nebo soukromého prostoru. Svoboda projevu (slova) nepředstavuje pouze rozšiřování informací a názorů, ale také jejich samotné zastávání, přijímání a vyhledávání²⁷.

Právo svobody slova a vyjadřovat své názory sahá již do **dob osvícenství**, které odmítalo zděděné autority a stavělo na kritickém rozumu, který se měl stát motorem pokroku ve společnosti. První zákonné zmínky o svobodném projevu jsou datovány k 17. století, kdy byl v rámci Anglie přijat Bill of Rights, který obsahoval mimo jiné svobodu projevu, jakožto privilegia svobodného parlamentního projevu. Dále se svoboda projevu prosazovala v pracích Johna Milтона, který ve svém díle *Areopagitica* z roku 1644 požadoval **svobodný, nelicencovaný tisk**. Následně v 18. století bylo právo na svobodný projev a na svobodný tisk pokládáno za svobodu, kterou disponuje každý Angličan. Také v době přijetí Virginské deklarace práv v roce 1776 USA je v článku 12 svoboda tisku označena za největší opevnění proti despotickým vládám. Následně pak v roce 1791 byl v rámci USA přijat První dodatek k ústavě, který kromě svobody vyznání, shromáždění a tisku garantoval také svobodu slova. Na Virginskou deklaraci navázalo francouzské Prohlášení práv člověka a občana z roku 1789, které v článku 11 deklarovalo svobodný projev názorů a myšlenek. Z Francie se postupně začal pak do celé Evropy šířit požadavek a svobodu projevu a svobodu tisku, které začaly v průběhu 19. století nacházet oporu v ústavních zákonech²⁸.

Společně se svobodou projevu se začal formovat také tzv. **zákaz cenzury**²⁹ především tisku, neboť cenzura byla dlouhodobě součástí lidské společnosti. Teprve od konce 17. století je možné především v Anglii vysledovat zákaz cenzury a v ostatních evropských zemích je zákaz cenzury přijímán do právních řádů v průběhu 19. století. Změny v geopolitických podmínkách především pak po 2. světové válce, vedly k novému

²⁷ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwers, 2014

²⁸ POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2012, s. 423-424

²⁹ Cenzura představuje kontrolování a omezování sdělování informací tiskem nebo jinými médii, přičemž toto omezování je řízeno státem nebo jinou institucí či organizací.

politickému uspořádání, což mělo za následek v mnoha zemích opětovný nástup cenzury.

V současnosti je pak svoboda projevu (slova) zakotvena v článku 19 Všeobecné deklarace lidských práv z roku 1948 a v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech z roku 1966, který byl přijat na zasedání Organizace spojených národů v New Yorku (viz podkapitola 2.3). Vedle mezinárodních úmluv je deklarována také v národních Listinách, Prohlášeních apod., které se týkají lidských práv a svobod. Přičemž tyto mezinárodní úmluvy pohlíží na **svobodný projev** jako na konstitutivní znak demokratické pluralitní společnosti, v níž je každému členovi společnosti dovoleno vyjadřovat se k věcem veřejným, stejně tak o nich vynášet hodnotící soudy, účastnit se akcí, které umožňují vyjádřit skupině jejich vlastní názor apod.³⁰

1.2.2 Zvláštní formy svobody projevu

Zvláštní formy svobody projevu představují formy politických práv, které se odvíjí od existence plurality politického života a jejichž omezení by představovalo omezení svobody projevu, neboť pokud má jednotlivec právo se projevat, pak musí mít také právo např. sdílet své názory s jinými členy společnosti či vyjadřovat svůj nesouhlas apod. Mezi zvláštní formy svobody projevu se tak řadí:

- právo na informace,
- petiční právo,
- shromažďovací právo,
- sdružovací právo

Právo na informace představuje právo svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace. Smyslem tohoto práva je udržení důvěry společnosti vůči právnímu státu. Vhodné je dodat, že v právním státě není právo na informace pouze výsadou soudů, policejních a správních a jiných orgánů veřejné moci, ale je také výsadou veřejnosti, která má právo na přístup k informacím, aby mohla na jejich základě formulovat své názory, myšlenky, postoje, úsudky apod. Praktické naplňování tohoto práva znamená, že orgány veřejné moci, především pak státní orgány, územní samosprávné celky,

³⁰ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: LEGES, 2010, s. 39-78

veřejné instituce a další zákonem definované subjekty musí zveřejňovat základní a standardní informace o své činnosti, a to tak, aby byly obecně přístupné veřejnosti. Díky tomu tak právo na informace představuje v demokratické společnosti přirozený kontrolní prvek, a zároveň důležitý nástroj boje proti korupci ve veřejném sektoru³¹.

Petiční právo pak představuje právo omezené, tj. je omezeno především inherentními hranicemi základních práv a svobod. Petiční právo představuje právo občanů obracet se na státní orgány se žádostmi, návrhy a stížnostmi ve věcech veřejného nebo jiného společného zájmu, které patří do působnosti těchto orgánů³².

Z historického hlediska se řadí petičního právo k poměrně novodobým kategoriím politických práv, neboť první významnější úpravu těchto práv je možné nalézt v ústavách z roku 1848. Specifickým rysem tohoto práva také je, že např. v ústavních rádech Dánska, Finska, Irska či Francie není petičního právo zahrnuto, neboť je toto právo součástí svobody projevu³³.

Shromáždovací právo představuje právo jednotlivců účastnit se různých shromáždění (demonstrací, stávek apod.) stejně jako tato shromáždění pořádat, organizovat a nerušeně v rámci těchto shromáždění vyjadřovat svůj názor, postoje a myšlenky, stejně tak i seznámit se s názory ostatních účastníků shromáždění. Přestože není přesně definován počet účastníků, aby bylo možné dané setkání označit za shromáždění, obecně je přijímáno, že se jedná o setkání minimálně tří osob.³⁴ Se shromáždovacím právem úzce souvisí **právo sdružovací**, které představuje právo jednotlivců vytvářet sdružení pro společné účely nezávisle na zásadách státní moci. Sdružovací právo dále zahrnuje právo na nezávislé určení, kdo bude členem sdružení, kdo bude představitelem apod. Jedním z definičních znaků práva na sdružení je **společný účel**, tzn., že se dané osoby sdružují (seskupují) z důvodů existence společného zájmu či účelu. V praxi se

³¹ BARTÍK, V., JANEČKOVÁ, E. *Ochrana osobních údajů z pohledu zvláštních právních úprav k I. 8.* 2012. Praha: ANAG, 2012, s. 99-10

³² PECHANEC, P. *Přímá demokracie v České republice.* Praha: Wolters Kluwer, 2011

³³ POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář.* Praha: Wolters Kluwers, 2012, s. 447-450

³⁴ Tamtéž, s. 457

naplňování práva sdružovacího prosazuje např. prostřednictvím existence občanských sdružení, politických stran, politických hnutí apod.³⁵

Jak pro právo shromažďovací, tak i pro právo sdružovací platí, že se jedná o práva, která slouží k rozvíjení a fungování svobodné demokratické společnosti a právního státu. Toto právo je zaručeno každé fyzické, či právnické osobě.

1.2.3 Volební právo

Volební právo je možné pokládat za politické právo, které bezprostředně souvisí s fungováním daného státu a společnosti. Toto právo bylo zakotveno již v roce 1948 ve Všeobecné deklaraci lidských práv v článku 21, kde se uvádí, že každému přísluší právo volby, především pak právo účastnit se volby své vlády, a to přímo nebo prostřednictvím svobodně zvolených zástupců.³⁶Volební právo tedy může být vykonáváno **přímo formou** nebo **pomocí volby svých zástupců**.

Molek doplňuje, že především v dějinách vývoje politických práv bylo právě volební právo jedním z **nejvíce diskutovaných práv**, neboť v různých lidských společnostech docházelo k diskriminaci různých členů společnosti, kteří tímto právem nedisponovali. Jednalo se především o ženy, které získaly volební právo až v průběhu 19. – 20. století, dále o méně majetné občany, kteří získali volební právo až se zavedením tzv. všeobecné kurie apod.³⁷

Ve většině demokratických společností je pak volební právo vystaveno na naplnění několika principů, a to především³⁸:

- **principu rovnosti**, tj. že každý volič má pouze 1 hlas, dále přímosti, což znamená, že volič má skutečný a bezprostřední vliv na obsazení volených orgánů,

³⁵ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwers, 2014

³⁶ MACHOVÁ, Z. *Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití*. Praha: Karolinum, 2013, s. 11

³⁷ MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwers, 2014

³⁸ POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2012, s. 497-512

- **principu přímosti**, což znamená, že volbu musí občan provést **osobně** nikoliv např. prostřednictvím volitelů či jiných zástupců,
- **principu tajného hlasování**, což má garantovat možnost realizace svobodného rozhodnutí voliče o výběru kandidáta.

1.2.4 Právo na odpor

Právo na odpor představuje jeden z nástrojů ochrany demokratického státu, neboť se jedná o vyjádření suverenity lidu ke garancím základních lidských práv. Právo na odpor stanovuje, že každý se může postavit na odpor každému, kdo by chtěl zrušit, zúžit nebo odstranit v demokratických právních řadech lidská práva a svobody, jež jsou založena na právním řádu a Ústavě.³⁹

Pospíšil a kol. doplňuje, že právo na odpor představuje moderní pojetí práva na revoluci, o kterém se zmiňuje již J. Lock, který lidu přiznává právo na odpor, pokud státní moc přestane sloužit lidu a svému původnímu účelu, kterým je ochrana přirozených práv⁴⁰.

1.3 Problematika kritérií stupně demokratičnosti a politických práv a svobod v různých politických režimech

Z předchozí podkapitoly vyplynulo, že politická práva, mezi která se především řadí právo na svobodu projevu (slova) a její zvláštní formy, jsou rozvíjeny především v **demokratických pluralitních společnostech**.

Z toho důvodu je v tzv. **nedemokratických politických režimech** prosazována jiná metoda vládnutí a tedy i jiná vymahatelnost lidských práv. Právě z historického hlediska jsou **nedemokratické režimy** starší, než režimy demokratické. Mezi významné příklady nedemokratických režimů je možné řadit např. absolutismus, autarkii, despocii či tyranii. Nejznámější je přitom **absolutní monarchie**, která se prosazovala od 16. do 18. století v rámci Anglie, Francie či Ruska. Despocie a tyranie se pak prosazovaly především v období monarchií Egypta, Persie či Babylonu. Pro oba režimy je příznačná absolutistická vláda bez právní legitimacy.

³⁹ ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 27-28

⁴⁰ POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2012, s. 526

V rámci moderních dějin lidské společnosti jsou pak nejvýznamnějšími představiteli nedemokratických režimů **autoritarismus** a **totalitarismus**, které se rozvíjely především ve 20. století. Z totalismu, resp. totalitního politického režimu vznikly odnože jako **komunistické, fašistické a teokratické režimy**. Nejvýznamnějším představitelem totalitních režimů v moderních dějinách je bývalý **komunistický režim Sovětského svazu**, který představoval nedemokratický totalitní způsob vlády, založený na nedodržování lidských práv⁴¹. V současnosti nejvýznamnějším příkladem aplikace totalitního režimu je režim Kuby, Číny apod.

Autoritarismus pak pochází od slova autorita, která může představovat morální vliv, který má pozitivní dopad na svobodu a demokracii. Problémem však je, že se silícími autoritativními režimy začal být pojem autorita pokřívován, neboť nově byl pojímán jako jediný vládce a v kontextu tohoto režimu dochází k ztrátě svobody členů společnosti. V současnosti nejvýznamnějším příkladem autoritativního režimu je režim v rámci Běloruska.

Obecně platí, že existence, právní ochrana a vymahatelnost lidských práv se odvíjí od **stupně demokratičnosti daného státu**, tj. čím méně je daný politický režim země demokratický, tím je také méně zajištěna vymahatelnost a ochrana lidských práv.

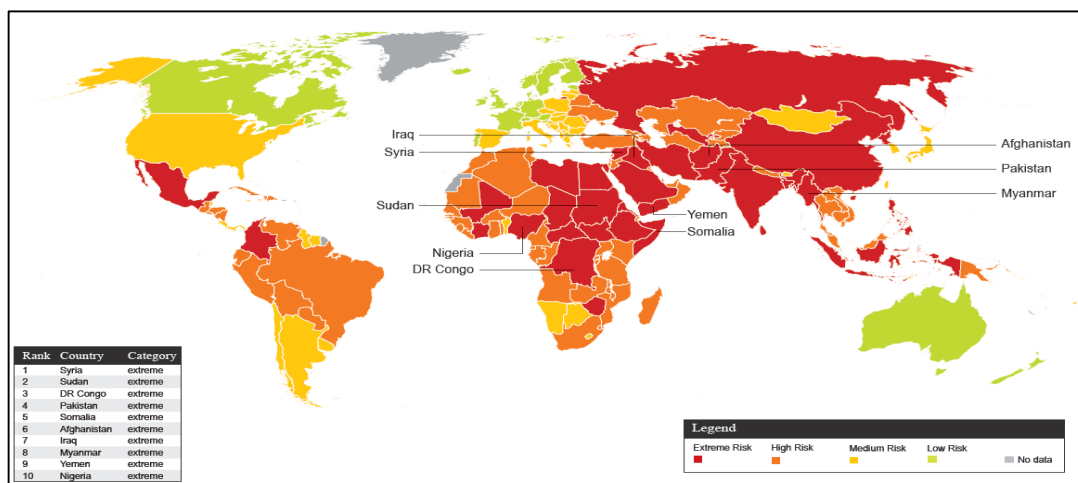
Posilováním lidských práv napříč globální ekonomikou se zabývají také **mezinárodní organizace**, které si kladou za cíl přispívat k dodržování lidských práv napříč různými zeměmi a politickými režimy. K nejvýznamnějším mezinárodním organizacím se řadí především Výbor pro lidská práva Organizace spojených národů (OSN), Rada OSN pro lidská práva, dále Rada Evropy, Evropský soud pro lidská práva apod. Rada OSN pro lidská práva vydává každoročně zprávu o vývoji globálních lidských práv.

V současnosti je k dispozici *World Report 2015 Human Right Watch*, která shrnuje klíčové otázky týkající se lidských práv a jejich dodržování ve více než 90 zemích světa⁴². Dále je pravidelně zveřejňován index **Human Rights Risk** neboli index rizika (nebezpečí) porušování lidských práv v různých zemích světa. Následující obr. 1 ukazuje vývoj indexu Human Rights Risk za rok 2014.

⁴¹ DOČEKALOVÁ, P. a kol. *Úvod do politologie*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 144-151

⁴² HRW. *World Report 2015 Human Right Watch* [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2015> (překlad: autorka BP)

Obr. 1: Index rizika porušování lidských práv v rámci světa za rok 2014

Zdroj⁴³

Z obr. 1 je patrné, že zemí s nejvyšším (extrémním) porušováním lidských práv byla v roce 2014 vyhodnocena Sýrie, následovaná Súdánem, Demokratickou republikou Kongo, Pákistánem, Somálskem apod. V praxi se většinou jedná o tzv. **rozvojové země**, které kromě nedemokratických režimů se vyznačují také nízkým stupněm ekonomického rozvoje.

Extrémně vysokého rizika porušování lidských práv dosahuje také Rusko, Čína, Indie a Mexiko, které se řadí do skupiny tzv. **rychle se rozvíjejících zemí**. Nízké riziko porušování práv pak vykazují země s demokratickým režimem, tj. Spojené státy americké, evropské země (především pak západní evropské země), Austrálie a Nový Zéland.

⁴³ MAPLECROFT. *World: Human Rights Risk Index 2014* [online] 2015 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: <http://reliefweb.int/map/world/world-human-rights-risk-index-2014> (překlad: autorka BP)

2 LIDSKOPRÁVNÍ ASPEKT FUNGOVÁNÍ MODERNÍCH MASMÉDIÍ

V rámci této kapitoly je ústřední pozornost věnována představení hlavních principů svobody projevu, který je možné pokládat za hlavní právo pro fungování masmédií. Dále je přistoupeno k představení etiky novináře a rozboru současného stavu svobody projevu v masmédiích.

2.1 Hlavní principy svobody projevu

Dříve než budou představeny stěžejní principy práva na svobodný projev, je nezbytné, alespoň zevrubně vymežit pojem **masmédiá** a **masová komunikace**. Masmédia neboli **masová média** představují média kladoucí si za cíl informovat a prezentovat veřejnosti různé informace, aktuality, události apod. o společenském, kulturním, sportovním, politickém a jiném vývoji společnosti. Růžicka stanovuje, že masová média zahrnují tzv. hromadně sdělovací prostředky, kterými jsou tisk, rozhlas, televize a jejich ekvivalenty na internetu.⁴⁴ Masová komunikace pak představuje vědní obor, který se zaměřuje na porozumění produkci, zpracování a účinky symbolických a slovních soustav, které jsou přenášeny masově, tj. veřejnosti pomocí masových médií⁴⁵. Urban a kol. vymezuje masovou komunikaci jako zvláštní druh komunikace, při níž dochází k rozšiřování a sdělování informací a symbolických obsahů určených široké veřejnosti, resp. masám, pomocí specifických prostředků, kterými jsou masmédiá neboli hromadné sdělovací prostředky⁴⁶.

Pokud jde o hlavní principy svobody projevu, pak se tyto principy odvíjí od **ústavního pojetí** pojmu svoboda projevu. Pojem svoboda projevu je možné definovat jako právo bez omezení a bez hrozby trestu či jiného postihu, vyjadřovat a šířit své názory, myšlenky a informace a dále také myšlenky, informace přijímat, vyhledávat a sdílet.

⁴⁴ RŮŽIČKA, V. *Politika média v konzumní společnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 12

⁴⁵ MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál 2009, s. 60-90

⁴⁶ URBAN, L. a kol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 127

Toto vymezení pojmu svoboda projevu zároveň reflektuje pojetí svobody projevu (slova) v mezinárodních úmluvách⁴⁷.

Pospíšil a kol. dále doplňuje, že svoboda projevu se nevztahuje pouze na informace nebo myšlenky, které jsou neutrální nebo pozitivní, ale také se vztahuje na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují. Vyjádření negativního či špatného názoru, stanoviska, ale také kritiky, poplašných zpráv apod. je tedy nutné pokládat rovněž za svobodný projev.⁴⁸

Vedle toho existují také jednání, resp. projevy, které není možné pokládat za právo na svobodný projev, neboť takovéto konání nemá oporu v zákoně, resp. v ústavě dané země. Jedná se především o tyto formy jednání⁴⁹:

- projevy směřující k změnám normativního prostředí, nebo ohrožující práva a svobody jiných,
- vyjadřování výhružek, hrozeb či obdobných úkonů, které je možné pokládat za vážné a nebezpečné, např. ohrožují bezpečnost země,
- fyzické slovní, písemné či jiné útoky zaměřené např. proti demokratickým hodnotám, mravnosti, veřejnému pořádku, veřejnému zdraví apod.

Jäger, Molek stanovují, že souhrnně se výše uvedené formy projevu označují jako za tzv. *hate speech* neboli **nenávistné projevy**, jejichž posláním je urazit, pošramotit, ponižít či vyvolat diskriminaci, obavy, útok, násilí nebo nenávist vůči jednotlivcům či skupinám osob, na základě určitých jejich osobních charakteristik, např. rasy, pohlaví, barvy pleti, náboženského vyznání, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu apod.⁵⁰

Bartoň dále pracuje při vymezení svobody projevu s pojmem **společenská hodnota projevu**, kterou pokládá za kritérium pro možné omezování svobody projevu, nikoliv ve smyslu absolutního vyloučení určitého konání z režimu svobody projevu, ale ve

⁴⁷ GABAL, P. *Ochrana svobody projevu v ČR a USA* [online] 2015 [cit. 2015-09-03]. Dostupné z: www.moznosti-demokracie.cz/data/db/doc_file/a8/4.pdf

⁴⁸ POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2012, s. 439

⁴⁹ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: LEGES, 2010, s. 40

⁵⁰ JÄGER, P., MOLEK, P. *Svoboda projevu: Demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2008, s. 22

smyslu omezení jeho šíření z důvodů nízké hodnoty (kvality) dané informace, myšlenky či názoru.

Nutno je však dodat, že omezování svobody projevu ve smyslu rozlišování mezi tím, zda určitá informace či myšlenka má či nemá nějakou hodnotu pro společnost, je možné pokládat za velmi subjektivní, neboť např. co jeden jednotlivec pokládá za bezvýznamnou a neúčinnou informaci, může naopak jiný člen společnosti pokládat za hodnotnou informaci. Autorka proto doporučuje vyšší opatrnost při práci s posuzováním hodnoty projevu ve smyslu ústavní svobody, neboť existuje reálná hrozba konfliktu.

Samotnými principy svobody projevu je pak možné rozumět souhrn stěžejních vlastností a rysů, které jsou pro svobodný projev typické. Např. Čapek pokládá za hlavní princip svobody projevu fakt, že se jedná o hlavní znak demokratické pluralitní společnosti, ve které je každému členovi garantováno právo na svobodný projev a vyjádření vlastních myšlenek a názorů⁵¹.

Pospíšil a kol. za hlavní princip svobody projevu pokládá **zákaz cenzury**⁵², tj. zákaz státních či jiných orgánů kontrolovat a v tomto směru omezovat svobodu projevu především masových médií (tisku, televize, rozhlasu apod.). K zákazu cenzury se pojí také právo nezveřejnit identitu novinářských zdrojů a právo mlčet, tedy nebýt nucen k určitému projevu, což znamená, že např. vydavatel tisku má právo odmítnout zveřejnění konkrétní informace v tisku, které po něm vyžaduje orgán veřejné moci.

Dalším principem svobody projevu je, že má **oporu v právu**, tzn., svoboda projevu stejně jako ostatní lidská práva jsou zakotvena v právním předpisu nejvyšší síly, který je Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku demokratických zemí. V podmínkách České republiky je svoboda projevu právně zakotvena v článku 17 Listiny základních práv a svobod České republiky, kde v odst. 2 stanovuje, že⁵³: „*každý má právo vyjadřovat své názory, slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu*“.

⁵¹ ČAPEK, J. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. Praha: ORAC, 2002, s. 176-180

⁵² POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2012, s. 439

⁵³ POSLANECKÁ SNĚMOVNA. *Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.* [online] 2015 [cit. 2015-09-03]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Z výše uvedeného je patrný další princip svobody projevu, a to že projev může být proveden různým způsobem, tj. nejen slovem či písmem, ale také např. graficky, obrazově apod.

Dalším důležitým principem svobody projevu je právo na poskytování informací o činnosti státních orgánů a orgánů územní samosprávy. Tato skutečnost souvisí především s právem na informace a svobodou informaci přijímat a vyhledávat. Bez existence tohoto principu by svoboda projevu nebyla komplexní a úplná. Svobodný přístup k informacím zahrnuje nejen necenzurované informace od státních orgánů a orgánů územní samosprávy, ale také v médiích a dále také možnost každého jedince vyžádat si informaci o tom, jakým způsobem se hospodaří s veřejnými prostředky.

Dalším principem svobody projevu je **princip nediskriminace**, tzn., že svoboda projevu, jakožto základní právo je přiznáno všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvi pleti, víry, jazyka, náboženství, politického či jiného smýšlení apod. Jäger, Molek doplňují, že svoboda projevu nemá pouze svou subjektivní a k jedinci zacílenou hodnotu, do které nesmí být státem zasahováno, ale má také svou objektivní hodnotu, která spočívá v tom, že má důležitost pro celou demokratickou společnost a její vývoj. Z této konstrukce tak plyne, že svoboda projevu nevyžaduje zdržení se státní moci od zásahů, nýbrž za určitých okolností představuje pozitivní přístup státu zaměřený k ochraně základního práva na svobodný projev⁵⁴.

Dalším důležitým principem svobody slova je **existence svobodných a nezávislých médií a novinářů**, kteří jsou v demokratických společnostech pokládáni právě za nositele svobody projevu a tzv. hlídače demokracie. Ve vztahu k novinářům mezinárodní úmluvy hovoří o tzv. „*novinářské svobodě*“, která zakládá silnou ochranu novinářů především při informování o věcech veřejného zájmu. Důležitým předpokladem pro naplňování svobody projevu je existence tzv. **plurality médií**, tzn., rozdělení vlivu mezi různá média a jejich vzájemná kontrola. V případě, že by nebyla zajištěna pluralita médií, pak by mohla média sloužit k politické či ekonomické manipulaci, čímž by byl přímo narušen principy svobody projevu a právo na

⁵⁴ JÄGER, P., MOLEK, P. *Svoboda projevu: Demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2008, s. 20

nerecenzovaný přístup k informacím.⁵⁵ Musil však v této souvislosti stanovuje, zda v současné době mohou být média nezávislá, neboť největší nátlak na média vytváří ti, kteří je financují a vlastní. Praxe mnoha zemí ukazuje, že významná média vlastní soukromé osoby, např. významní podnikatelé, politikové apod., kteří mohou ovlivňovat a do jisté míry regulovat svobodu projevu⁵⁶.

2.2 Etika novináře

Etika novináře neboli žurnalistická etika (angl. Media Ethics) představuje souhrnné označení pro psané i nepsané normy, které se uplatňují v žurnalistice (novinářství). Etika novináře v praxi zahrnuje především **etické kodexy**, které jsou přijímány jednotlivými novinářskými redakcemi, tak i kodexy, jež jsou přijímány organizacemi nebo státními institucemi, aby novinářům poskytovaly návody, jak se rozhodovat v každodenních etických otázkách.

Z historického hlediska se etika v novinářství začíná dostávat do popředí zájmů až v 19. století, kdy se začíná prosazovat pokles důvěry čtenářů v některé noviny a periodika vlivem nízké zodpovědnosti novinářů za pravdivost a relevantnost poskytovaných informací. Za průkopnickou zemi v zavádění etiky v žurnalistice je pokládána Francie, která v roce 1918 přijala tzv. **Chartu novináře**, která si kladla za cíl vytvořit nepsané profesní zásady. Vedle toho vznikla etická komise, která začala dohlížet na dodržování této Charty. V polovině 20. století přijalo USA **etický kodex novináře**.

V průběhu 50. let minulého století pak v rámci Evropy vznikla **Mezinárodní federace novinářů**, která vytvořila vlastní etický kodex⁵⁷. Do centra pozornosti se v průběhu 20. století dostává tzv. **společenská odpovědnost médií**, neboť média jsou označena za věc veřejnou, která má chránit veřejné zájmy a nejen sledovat svůj ekonomický profit. Základem žurnalistické a mediální práce se stává důraz kladený na pravdivé, relevantní,

⁵⁵ ZÁHUMENSKÝ, D. [online] 2015 [cit. 2015-09-12]. Dostupné z: <http://www.respektneboli.eu/zaci-a-studenti/materialy/svoboda-projevu-a-informace>

⁵⁶ MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2010, s. 113-124

⁵⁷ VEČEŘA, P. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 182

objektivní a nezávislé informace⁵⁸. Poslední posun nastává přibližně v 80. Let minulého století, kdy ve snaze oddělit soukromé a veřejné zájmy se zavádí kategorie veřejnoprávní vysílání a média veřejné služby.⁵⁹

Vhodné je poznamenat, že ve srovnání např. s Hippokratovou přísahou, kterou se řídí lékaři a zdravotničtí pracovníci, neexistuje v žurnalistice **žádný právně vymahatelný soubor pravidel**. Vlivem toho jsou tak principy novinářské etiky definovány každou zemí, resp. jednotlivými redakcemi, jež působí v jednotlivých zemích, které vytváří vlastní etické pravidla a kodexy.

Je však možné vysledovat určité **základní principy**, které se prosazují v různých formách a obměnách ve většině etických kodexů novinářů. Tyto základní principy poprvé pojmenoval C. Fink, který se jimi zabýval v rámci svého výzkumu, a podařilo se mu definovat **čtyři základní principy etiky novináře**, které se prosazují v etických kodexech v demokratických zemích. Jsou jimi⁶⁰:

1. chovej se tak, jak chceš, aby se druzí chovali k Tobě,
2. nejednej extremisticky, ale snaž se najít řešení uprostřed krajních situací,
3. dodržuj své slovo a smlouvy, které jsi uzavřel s druhými,
4. buď loajální ke své profesi, svým nadřízením a svému okolí.

McQuail dále stanovil, že v praxi se etika novináře také řídí **mezinárodně uznávanými standardy**, jež mají být ze strany novinářů dodrženy, a to⁶¹:

- úcta k objektivní pravdě a přesná interpretace faktů,
- nestranné a nepředpojaté jednání a prezentování informací,
- brání ohledů na soukromí, respektování slušnosti a morálky,
- brání v potaz odpovědnosti ke společnosti a veřejnému blahu,
- dodržování zákonů a právních předpisů,

⁵⁸ VERNER, P. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010, s. 52-78

⁵⁹ REIFOROVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*, Praha: Portál, 2004, s. 138

⁶⁰ FINK, C. A. *Media Ethics*. Boston: Allyn and Bacon, 1995 s. 14 (překlad: autorka BP)

⁶¹ MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál 2009, s. 185-186

Urban a kol. doplňuje, že etické kodexy novinářů jsou v praxi dále ovlivněny těmito třemi právy⁶²:

- právo na svobodu informací,
- právo na svobodný projev,
- morální zodpovědnost za zveřejňované informace.

Současná etika novináře se soustředí především na to, aby způsob výkonu práce novinářů a způsob nakládání s informacemi, které se v souvislosti s výkonem svého povolání dozví, byly předávány veřejnosti v nezkreslené a pravdivé podobě. Současně dochází k odmítání jakýchkoliv snah o nepoctivost při získávání a nakládání s informacemi a zvláštní důraz je kladen na profesionalitu, důvěryhodnost a serióznost novinářů⁶³.

Dalším rysem současných přístupů k etice v rámci médií je, že na mezinárodní úrovni byly zahájeny snahy o ustavení tzv. **globální mediální etiky**, která by se uplatňovala v rámci žurnalistiky a masmédií po celém světě. Globální mediální etika v praxi má představovat obsáhlý soubor zásad a standardů, kterými by se řídila média a žurnalisté v rámci sdělovacích prostředků. Globální mediální etika bere v úvahu všechna masová média, tj. kromě tradičních médií (rádio, televize, noviny a časopisy), bere v potaz také internet, internetové servery a sociální sítě. Hlavním posláním snahy o ustanovení globální mediální etiky je eliminovat omezení plynoucí z toho, že etika novinářů a médií je v praxi upravována jednotlivými zeměmi a to mnohdy velmi rozdílným způsobem. Přijetí globální mediální etiky by znamenalo, že by existovaly určité standardy platné ve všech zemích bez ohledu na národní či regionální úpravu.

Počátky snah o ustanovení globální mediální etiky jsou datovány k roku 1970, kdy byl zahájen pokus o vytvoření nového **světového informačního a komunikačního řádu**, který vybídnul západní média, aby sjednotily etické standardy na globální úrovni. V roce 1980 pod záštitou UNESCO a Sean McBride Komise byl předložen dokument „*Jeden svět, mnoho hlasů*“, který představil nový globální mediální řád. Nicméně tento

⁶² URBAN, L. a kol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada Publishing, 2011, s. 69

⁶³ VEČEŘA, P. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada Publishing, 2015, s. 182

dokument odmítlo USA a Velká Británie, což představovalo zastavení snah o vybudování globálního mediálního řádu.

Myšlenka na vytvoření globálního mediálního řádu však zůstala zachována a k jejímu znovuoživení došlo v roce 2003, kdy proběhl summit v Ženevě s názvem „*Světový summit o informační společnosti*“, kterého se zúčastnilo 175 zemí a výsledkem bylo přijetí akčního plánu. Následně v listopadu roku 2005 se konal další summit, který se zabýval způsoby, jak realizovat ženevské zásady v praxi. Zásadním problémem tohoto summitu však bylo, že se nepodařilo dosáhnout shody na podobě globálního mediálního řádu mezi zástupci z řad vyspělých a rozvojových zemí⁶⁴. Do současnosti tak nedošlo k viditelnějším posunům v této oblasti a myšlenka, že dojde k ustanovení světového informačního a komunikačního řádu je do současnosti v nedohlednu.

2.3 Současný vývoj svobody projevu v masových médiích

Jak již bylo dříve uvedeno, stěžejním předpokladem svobody projevu je zajištění volného přístupu ke komunikačním kanálům, které nejsou záměrně či uměle regulovány či cenzurovány. Stejně tak i naplnění svobody projevu znamená možnost získávat a ověřovat si určité informace z více na sobě nezávislých zdrojů, tj. dostupnost více než jen jednoho zdroje informací. V případě, že jsou tyto podmínky naplněny, pak je možné hovořit o tom, že je zajištěno právo na svobodu projevu včetně svobody projevu masmédií.

V praxi je pak svoboda projevu masových médií zakotvena v právních předpisech dané země, především pak v Listině základních práv a svobod, která deklaruje každému nevylučuje se hromadně sdělovacích prostředků právo na svobodu projevu, právo na informace a zákaz cenzury. Vedle národních předpisů je v praxi také svoboda projevu zakotvena v mezinárodních smlouvách, které jsou vtěleny do ústavních pořádků zemí, které tyto mezinárodní smlouvy přijaly.

Jedná se především o **Mezinárodní pakt o občanských a politických právech** a **Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech**. Tyto smlouvy mají v praxi aplikační přednost před zákonem, co znamená, že pokud by byla národní

⁶⁴ CENTER FOR JOURNALISM ETHICS. *Global Media Ethics* [online] 2015 [cit. 2015-10-01]. Dostupné z: <https://ethics.journalism.wisc.edu/resources/global-media-ethics/> (překlad: autorka BP)

právní úprava odlišná od úpravy stanovené v těchto smlouvách, pak má tato právní úprava přednost před úpravou národní. Jinými slovy země, které přijaly tyto mezinárodní smlouvy, se zároveň zavázaly, že:

- sladí své národní právní předpisy v oblasti lidských práv a svobod a občanských a politických práv v souladu s výše uvedenými mezinárodními smlouvami,
- zajistí ochranu a vymahatelnost těchto práv podle národní i mezinárodní úpravy,
- v případě, že by národní ochrana práv selhala, pak se řídí mezinárodní úpravou, kterou země přijala.

Vlivem výše uvedeného je tak v zemích, které přijaly výše uvedené mezinárodní smlouvy zajištěna **dvojitá ochrana svobody projevu**.

Z hlediska zaměření předkládané práce má stěžejní význam Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, který se věnuje problematice svobody projevu v článku 19, ve kterém stanovuje⁶⁵:

„1. Každý má právo zastávat svůj názor bez překážky“.

2. Každý má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle vlastní volby.“

„3. Užívání práv uvedených v odstavci 2 tohoto článku s sebou nese zvláštní povinnosti a odpovědnost. Může proto podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná: a) k respektování práv nebo pověstí jiných; b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku nebo veřejného zdraví nebo morálky.“

Hlavním posláním Mezinárodního paktu bylo stanovit závazek státu ke svým občanům, což zahrnuje respektování základních práv a svobod občanů a respektování občanských a politických práv. Garantem dodržování Paktu je Výbor Spojených národů pro lidská

⁶⁵ OSN. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online] 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: www.osn.cz/wp-content/uploads/.../mezinar.pakt-obc.a.polit._prava_.pdf

práva, který byl ustanoven na základě článku 28 této smlouvy. Každý občan země, která ratifikovala **Opční protokol k Paktu**, má právo podat stížnost na vládu, pokud již vyčerpal všechny možnosti právní cestou dostupnou ve své zemi. V praxi Mezinárodní pakt o občanských a politických právech přijaly všechny demokratické země a další země⁶⁶ s výjimkou totalitních a autoritativních režimů, např. Čína podepsala Opční protokol k Paktu již v roce 1998, nicméně do současnosti jej neratifikovala⁶⁷. Smluvní země Mezinárodního paktu podléhají pravidelnému přezkumu Rady OSN pro lidská práva, která posuzuje a hodnotí pokrok, kterého země při provádění závazků Smlouvy dosáhly.

Vedle Mezinárodního paktu o občanských a politických právech je významná také Všeobecná deklarace lidských práv, která rovněž v článku 19 upravuje právo na svobodu projevu, a to⁶⁸: „*každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.*“ (viz Příloha A, s. I)

V praxi pak Všeobecná deklarace lidských práv představuje obecný mezinárodní dokument, který přináší ucelený katalog práv přiznaných každému jednotlivci. Všeobecná deklarace nebyla od samotného počátku formulována jako mezinárodní smlouva, neboť byla přijata ve formě rezoluce Valného shromáždění OSN, které má pouze doporučující povahu. Nicméně vyjadřuje dohodu států o společném cíli pro všechny národy a všechny státy, díky tomu se stala inspirací a východiskem pro novější právně závazné mezinárodní instrumenty, přijímané na globální i regionální úrovni⁶⁹.

Na mezinárodní úrovni je pak nejvýznamnějším aktérem, který má mandát OSN bránit svobodu projevu, nezávislost a pluralitu médií a tisku **Organizace OSN pro výchovu,**

⁶⁶ Přehled zemí, které ratifikovaly Opční protokol k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických právech je dostupný z: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en#EndDec

⁶⁷ ODPOVĚDNÁ REFORMA. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online] 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: <http://www.odpovednareforma.cz/mezinrodn-pakt-o-obanskch-a-politickch-prvech/>

⁶⁸ OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv* [online] 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

⁶⁹ BENEŠ, R. *Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966* [online] 2005 [cit. 2015-10-21]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>

vědu a kulturu (UNESCO), která byla založena s cílem podporovat volný pohyb myšlenek prostřednictvím slov a obrazového vyjádření. V roce 2014 bylo členy UNESCO 195 zemí světa, které přijaly Rezoluci 52. Sledování trendů ve vývoji svobody projevu, včetně svobody projevu hromadně sdělovacích prostředků, a to tradičních i digitálních sdělovacích prostředků, je zakotvena do Rezoluce 53. UNESCO pravidelně zveřejňuje zprávu „*World Trends in Freedom of Expression and Media Development*“ (Světové trendy ve vývoji svobody projevu hromadně sdělovacích prostředků). Poslední zpráva je z roku 2015, přičemž obsahuje také speciální část věnovanou rozboru útoku na redakci časopisu Charlie Hebdo ve Francii, ke kterému došlo 7. ledna 2015⁷⁰.

Zpráva mapuje vývoj svobody projevu médií pomocí rozboru pluralismu, svobody, nezávislosti, bezpečnosti a genderu. UNESCO pohlíží na svobodu projevu médií ze dvou úhlů pohledu, a to:

- svoboda projevu jako právo šířit informace, názory a stanoviska včetně šíření těchto informací v masovém měřítku,
- svoboda projevu jako právo vyhledávat a přijímat informace.

Vedle mapování vývoje svobody projevu médií je také šířit tyto informace k široké veřejnosti, zvyšovat povědomí o úrovni svobody projevu médií, monitorovat pokrok jednotlivých zemí a poskytovat poradenství členským zemím.

UNESCO stanovuje, **že svoboda projevu médií** v praxi znamená naplnění těchto zásad⁷¹:

- existence právních předpisů, které zajišťují právo na svobodu projevu, ochranu tohoto práva a jeho právní vymahatelnost pro případ jeho porušení,
- ratifikace mezinárodních smluv a úmluv, které zakotvují svobodu projevu,
- zákaz diskriminace a hanobení (očerňování) některých z médií,
- právo vyhledávat a šířit informace,

⁷⁰ UNESCO. *World trends in freedom of expression and media*. Paris: UNESCO, 2015, s. 19-21 (překlad: autorka BP)

⁷¹ UNESCO. *World trends in freedom of expression and media*. Paris: UNESCO, 2015, s. 27-37 (překlad: autorka BP)

- zákaz cenzury,
- neomezený přístup k hromadně sdělovacím prostředkům a internetu,
- ochrana novinářů před možnými útoky.

Z výše uvedeného je tedy patrné, že země, které v praxi naplňují výše uvedené zásady ve vztahu k médiím, zajišťují vysoký stupeň svobody projevu hromadně sdělovacích prostředků.

V roce 2015 byly ve zprávě *World Trends in Freedom of Expression and Media Development* analyzovány ve vztahu k svobodě projevu masových médií tyto regiony světové ekonomiky⁷²:

- Evropa a Severní Amerika,
- Afrika,
- Arabský region,
- Asie a Pacifik,
- Latinská Amerika a Karibik.

Evropa reprezentovaná především Evropskou unií byla označena za region, který klade vysoký důraz na transparentnost, svobodu projevu a svobodný přístup k informacím. Evropská unie se zavázala k dodržování svobody a plurality médií, včetně nezávislého řízení sdělovacích prostředků. Závazek Evropské unie musí respektovat všechny členské země nevyjímaje se České republiky. Za tímto účelem byl např. ustanoven speciální orgán *Media Pluralism Monitor*, který se zaměřuje na identifikování potencionálních rizik pro pluralitu a svobodu sdělovacích prostředků v členských zemích EU⁷³. Také Spojené státy americké a Kanada kladou velký důraz na svobodu, pluralitu a nezávislost médií. UNESCO však identifikovalo také možné hrozby, a to především zvyšující se riziko útoku zaměřeného na média především v rámci Evropy (viz např. události z ledna 2015 ve Francii).

⁷² UNESCO. *World trends in freedom of expression and media*. Paris: UNESCO, 2015, s. 29-31 (překlad: autorka BP)

⁷³ EUROPEAN COMMISSION. *Assessment of freedom of mass media* [online] 2015 [cit. 2015-09-13]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/media-freedom-pluralism> (překlad: autorka BP)

Ve vztahu k Africe stanovilo UNESCO řadu nedostatků především ve vztahu k dodržování svobody projevu médií, nezávislost médií a jejich pluralitu. Nejvýznamnějším problémem se jeví nízká důvěra veřejnosti v informace zveřejňované médii, nedostatečná právní ochrana novinářů a nízký stupeň právní vymahatelnosti práva na svobodu projevu. Dále UNESCO identifikovalo také případy cenzury a zatajování informací týkajících se veřejného zájmu. Problémem je stále nízké napojení obyvatelstva k internetu a pomalý rozvoj online sdělovacích hromadných prostředků.

V rámci arabského regionu byly zjištěny vážné nedostatky ve vývoji svobody projevu, především pak UNESCO upozornilo na vysoký výskyt cenzury a regulace médií. Od roku 2007 bylo dosaženo pokrok ve vztahu k nezávislosti a pluralitě médií, nicméně svoboda projevu včetně svobody projevu v rámci internetu se výrazněji nezměnila.

Asie a Pacifik představují regiony, u kterých UNESCO zaznamenalo ve srovnání s předchozím rokem největší posun, především ve vztahu k posílení bezpečnosti novinářů a posilování nezávislosti médií. Problémem však zůstává i nadále cenzura, regulace sdělení a kontrola internetu.

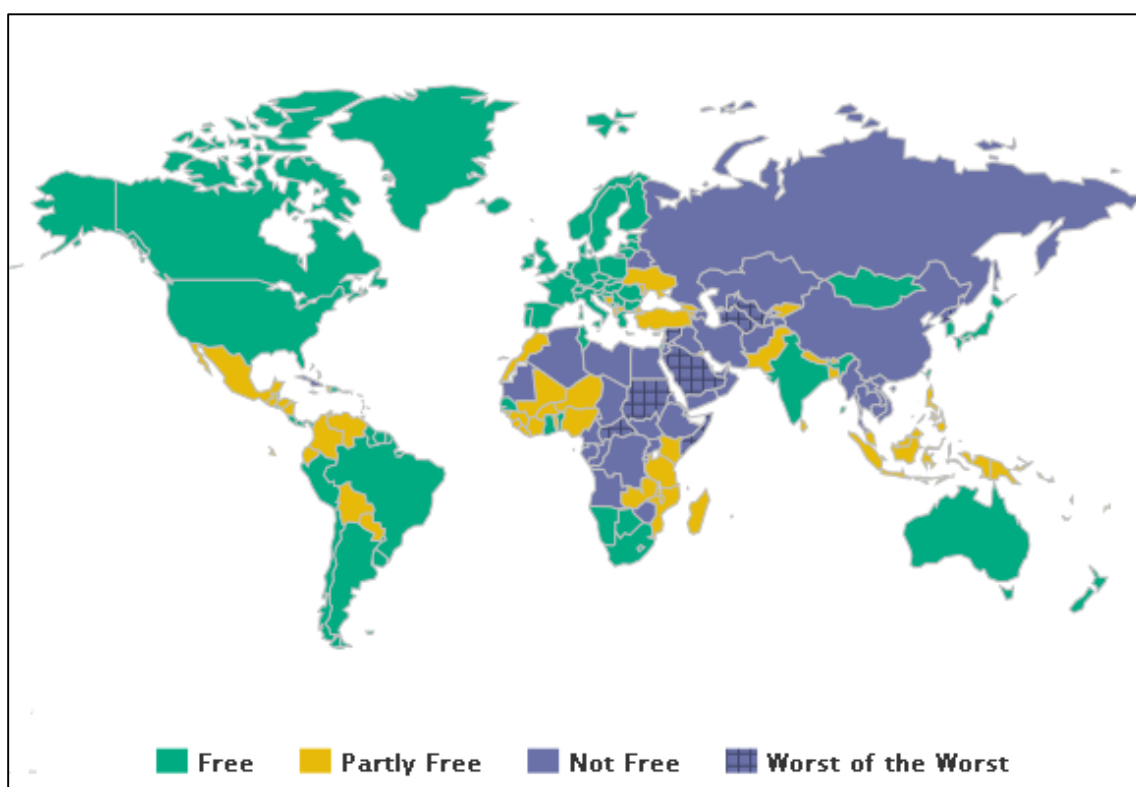
Posledním regionem, který monitoruje UNESCO je Latinská Amerika a Karibik. Ve vztahu k těmto regionům UNESCO stanovilo, že největšího pokroku bylo dosaženo ve vztahu k zlepšení národní právní úpravy svobody projevu, kdy některé země Latinské Ameriky a Karibiku zlepšily právní ochranu svobody projevu médií včetně posílení ochrany novinářů. Za problém byla označena cenzura a kontrola některých sdělení, která omezuje nezávislost médií⁷⁴.

Vedle UNESCO existují další mezinárodní instituce a nevládní organizace, které se zaměřují na posuzování vývoje svobody médií. Největší pozornosti v tomto směru bylo věnováno posuzování **svobody projevu novinářů**, resp. **svobody tisku**, a to v rámci off-line tisku (tištěné noviny, časopisy apod.), tak i v rámci svobody internetu, u kterého je možné sledovat a vyhodnocovat, zda mohou novináři svobodně vyjadřovat své myšlenky, názory a stanoviska, dále zda mohou volně získávat a vyhledávat informace a ty dále šířit.

⁷⁴ UNESCO. *World trends in freedom of expression and media*. Paris: UNESCO, 2015, s. 86-87 (překlad: autorka BP)

Nejvýznamnějším aktérem ve vztahu ke svobodě tisku je organizace **Freedom House**, která posuzuje svobodu tisku po celém světě. Organizace Freedom House se prezentuje jako nezávislé uskupení, jehož posláním je sledovat, vyhodnocovat a měřit vývoj svobody v různých oblastech a dimenzích napříč světem. Vlivem toho se tak tato organizace zaměřuje také boj proti totalitním a autoritářským (nedemokratickým) režimům, které utiskují občany a znemožňují jim využívat svých základních lidských práv a svobod. Freedom House každoročně zveřejňuje **index svobody ve světě**, který rozlišuje svobodné, částečně svobodné, nesvobodné a země „nejhorší z nejhorších“. Vývoj tohoto indexu pro rok 2015 ukazuje obr. 2.

Obr. 2: Index svobody ve světě

Poznámka: free = svobodné, partly free = částečně svobodné, not free = nesvobodné, worst of the worst = nejhorší z nejhorších

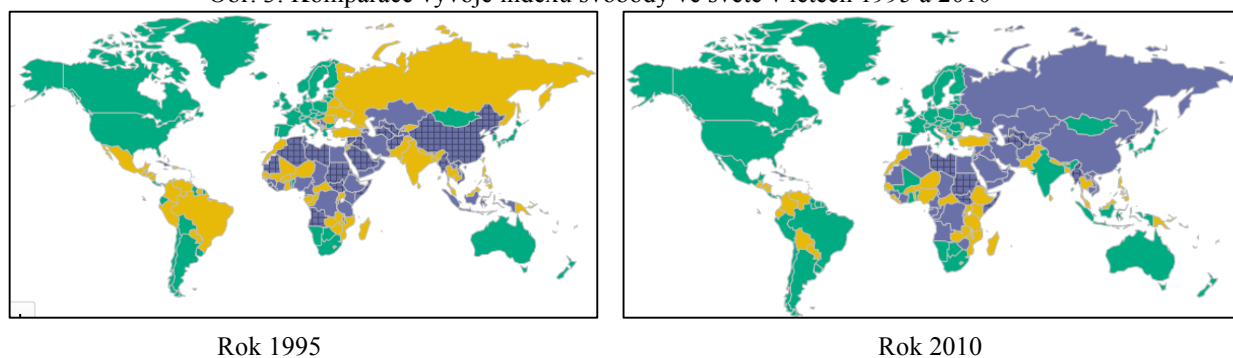
Zdroj⁷⁵

⁷⁵ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2015* [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VnbCH0-pUxg>

Nejhorších výsledků dosáhla Saudská Arábie, Súdán, Středoafriická republika, dále Somálsko, Uzbekistán a Turkmenistán. Pro tyto země je příznačný nedemokratický režim a porušování lidských práv a svobod včetně práv občanských a politických. Z obr. 2 je dále patrné, že nejvíce nesvobodných zemí je koncentrováno v Euroasii (země Společenství nezávislých států), Asii, dále v oblasti Blízkého východu a Afriky.

Vhodné je doplnit, že při hlubším studiu vývoje svobody ve světě, je možné dospět k závěru, že se svoboda v některých regionech snižuje, především pak v oblasti Blízkého východu, Afriky, Asie a Eurasie, jak ukazuje také obr. 3, který ukazuje vývoj svobody v roce 1995 a 2010.

Obr. 3: Komparace vývoje indexu svobody ve světě v letech 1995 a 2010

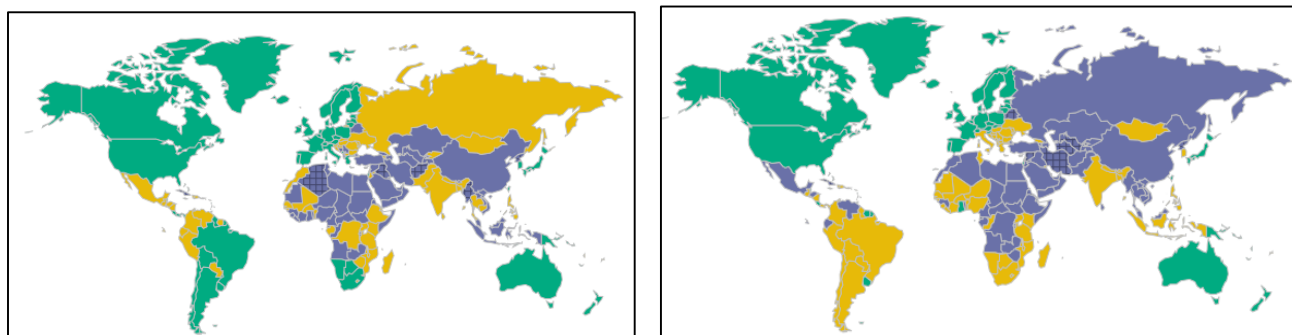
Zdroj: Freedom House⁷⁶

Z obr. 3 je zřejmé, že mezi lety 1995 a 2010 došlo k zvýšení svobody v rámci zemí Latinské Ameriky a Karibiku, naproti tomu se však svoboda snížila v zemích Společenství nezávislých států, dále v některých zemích Afriky a Blízkého východu.

Ve vztahu k médiím jsou pak nejdůležitější ukazatele index svobody tisku (Freedom of the Press) a index svobody na internetu (Freedom on the Net). Následující obr. 4 ukazuje vývoj svobody tisku za rok 2015 a pro lepší srovnání také za rok 1995.

⁷⁶ FREEDOM HOUSE. *Freedom in the World 2015* [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VnbCH0-pUxg> (překlad: autorka BP)

Obr. 4: Komparace vývoje indexu svobody tisku ve světě v letech 1995 a 2015

Rok 1995

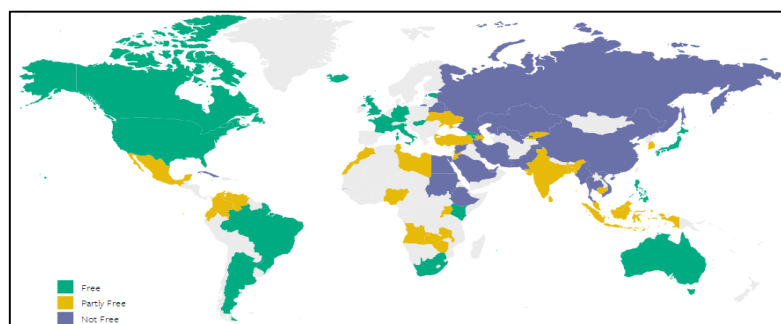
Rok 2015

Zdroj⁷⁷

Z obr. 4 je patrné, že v roce 2015 byla svoboda tisku zajištěna novinářům a médiím v Severní Americe, v některých zemích Latinské Ameriky, Evropy, dále v rámci Jihoafrické republiky, Austrálie a Nového Zélandu. V komparaci s rokem 1995 je možné si povšimnout, že došlo celosvětově k zhoršení svobody tisku, resp. zvýšil se počet zemí, které cenzurují a kontrolují média. Cenzura se zvýšila především v zemích Společenství nezávislých států, dále v rámci Asie, Blízkého východu a dokonce také v zemích východní a jižní Evropy, např. Itálie byla v roce 2015 organizací Freedom House označena za zemi s částečnou svobodou tisku, tj. italský tisk a média jsou kontrolována a nejsou tak zcela nezávislá.

Pokud jde o svobodu na internetu, pak obr. 5 ukazuje vývoj indexu svobody na internetu ve světě za rok 2015 ve vybraných zemích.

Obr. 5: Vývoj indexu svobody na internetu ve vybraných zemích

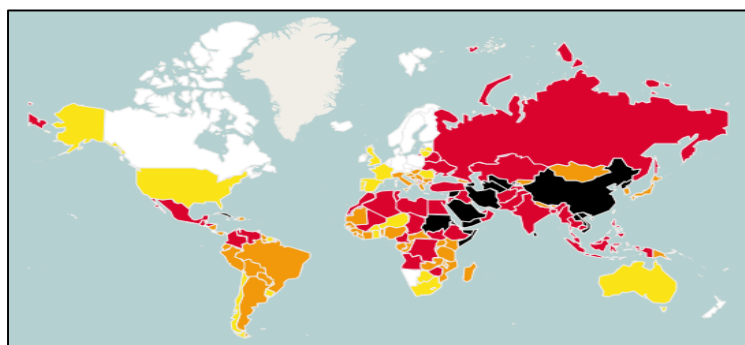
Zdroj⁷⁸

⁷⁷ FREEDOM HOUSE. *Map of Press Freedom* [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2015#.VnbHm0-pUxg> (překlad: autorka BP)

Z obr. 5 je patrné, že svoboda na internetu se rovněž v rámci světové ekonomiky rozvíjela velmi rozdílně. Nejvyšší svobody v roce 2015 dosáhlo Irsko, následované Kanadou a USA. Naopak nejmenší svoboda na internetu a tedy cenzura byla zaznamenána v zemích Společenství nezávislých stát, dále v zemích Blízkého východu a Afriky.

Další mezinárodně známou organizací, která se zaměřuje na sledování vývoje svobody projevu novinářů a médií je organizace Reporters sans frontières neboli Reportéři bez hranic, jejich činnost se zaměřuje na zajištění svobody projevu a přístupu k informacím po celém světě. Tato organizace se zaměřuje na globální monitorování vývoje událostí spjatých se svobodou tisku a dále na vyhodnocování a sledování událostí spojených s online žurnalistikou. Klíčovým indikátorem této organizace je **World Press Freedom Index**, který byl poprvé představen v roce 2002 a od té doby je pravidelně zveřejňován. V praxi je tento ukazatel chápán jako ukazatel kvality médií. Přičemž země mohou dosáhnout bodového hodnocení od 0 do 100, přičemž čím vyšší hodnoty daná země dosáhne, tím vyšší úroveň svobody médií a tisku je v dané zemi zaznamenána (Viz. Příloha A). Poslední data o vývoji World Press Freedom Index jsou dostupná za rok 2015. V tomto roce bylo hodnoceno 180 zemí světa. Jeho vývoj ukazuje obr. 6.

Obr. 6: World Press Freedom Index 2015

Poznámka: bílá barva = velmi vysoká svoboda, žlutá barva = vysoká svoboda, oranžová barva = částečná svoboda, červená barva = nesvoboda, černá barva = nejhorší stav svobody (velmi vážná nesvoboda)

Zdroj⁷⁹

⁷⁸ FREEDOM HOUSE. *Freedom on the Net 2015* [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2015> (překlad: autorka BP)

⁷⁹ REPORTERS WITHOUT BORDERS. *World Press Freedom Index 2015* [online] 2015 [cit. 2015-06-14]. Dostupné z: <https://index.rsf.org/#/> (překlad: autorka BP)

Nejlepšího skóre v hodnocení dosáhly severské evropské země tedy Finsko, Norsko, Dánsko dále Nizozemí a Švédsko. Pro zajímavost Česká republika obsadila 13. Pozici ze 180. pozic. Nesvobody tedy existence vysoké cenzury a kontroly dosáhlo země Asie, Blízkého východu, Afriky a východní Evropy. Nejhorší stav svobody tisku vykázala např. Čína, dále Kuba, Saudská Arábie apod.

Celkově je tedy možné problematiku vývoje svobody projevu v masmédiích shrnout tak, že v zemích s demokratickým režimem, tj. především v Severní Americe a v Evropě je zajištěna nejen právní úpravou národní a mezinárodní svoboda projevu a přístupu k informacím, ale také je podporována pluralita a nezávislost médií. Díky tomu tyto regiony světové ekonomiky vykazují také vysoké hodnoty indexu svobody tisku, jež sestavuje organizace Freedom House nebo Reportéři bez hranice. Naopak země nedemokratické, tj. uplatňující totalitní a autoritářské režimy (některé země Latinské Ameriky, země Asie, Blízkého východu či země Společenství nezávislých států) se vyznačují nižší právní ochranou svobody projevu a tedy existencí kontroly médií a cenzury, což neumožňuje svobodný projev a nezávislost médií.

3 DEMOKRATICKE SVOBODY V RUSKU A JEJICH MEDIÁLNÍ OBRAZ

V této kapitole je přistoupeno k vymezení historických aspektů a souvislostí vývoje lidských práv a svobod v Rusku. Následně je přistoupeno k představení politické korektnosti v ruských masmédiích, na což navazuje též vymezení současného stavu svobody projevu v rámci Ruska včetně vymezení možných perspektiv budoucího vývoje v této rovině. V závěru této kapitoly jsou představeny mé vlastní návrhy a doporučení, které by stávající stav svobody projevu v Rusku mohly zefektivnit či zlepšit.

3.1 Historické aspekty a souvislosti vývoje lidských práv a svobod v Rusku

Rusko, resp. Ruská federace vznikla po rozpadu Sovětského svazu, jako jeho právní nástupce v roce 1991. Rusko je největší zemí světa tvořenou 21 republikami, která mu zaručuje významný vliv na mezinárodní scéně. Tomuto odpovídá např. skutečnost, že Rusko po bývalém Sovětském svazu převzalo členství ve stálé Radě bezpečnosti OSN s právem vetovat rezoluce OSN, což staví Rusko na roveň USA, Francie, Velké Británie a Číny, jež jsou rovněž členy Rady bezpečnosti OSN. Prvním prezidentem nově ustanovené země se stal Boris Jelcin, který zahájil transformační a liberalizační proces ruského národního hospodářství a privatizaci státních podniků. Po původním nadšení ruského lidu, začal však Jelcin postupně ztrácet na své popularnosti.

Ruský novinář Oleg Panfilov vyzdvihuje hlavní důvody nedostatku svobody projevu v ruských médiích. Pozoruhodné je, že bere na vědomí, "Devět let Borise Jelcina, doprovázené vznikem nových rozhlasových stanic, televizních kanálů a internetu. Ruským novinářům se svými zahraničními kolegy se podařilo zastavit tragédii první čečenské války (1994-1996 let), ale zaplatili vysokou cenu - 20 mrtvých a sedm zmizelých novinářů. Tento konflikt byl testem jak pro ruská média, tak pro společnost, jelikož lidé mohli porovnat první zprávy médií o Čečensku se státní propagandou. Musíme vzdát hold Jelcinovi, který nikdy veřejně neurazil novináře a nepožadoval

cenzuru, i když vzhledem ke komunistické minulosti pro něj bylo někdy obtížné přiznat pravdu. Chápal přesně, že novináři mu pomohli se dostat k moci v roce 1991".⁸⁰

Zásadním problémem vývoje Ruska v 90. letech minulého století byla rychlá polarizace obyvatelstva, tzn., rychlý růst příjmové nerovnosti, doprovázený korupcí a podplácením státních úředníků. V rámci Ruska se nově začaly prosazovat **oligarchické skupiny**, které se řadily k nejbohatším občanům Ruska, které byly silně navázány na politickou sféru a nepřímo tak ovlivňovaly dění v zemi. Tomuto vývoji do jisté míry odpovídá také formulace Ústavy Ruské federace, která byla přijata až 12. prosince 1993. Jejím zásadním problémem bylo, že její formulace byla příliš obecná, což způsobovalo příležitost pro rozdílnou interpretaci jejích článků zejména pak článků týkajících se pravomocí Ruské federace a společné kompetence Ruské federace a subjektů Ruské federace⁸¹.

Vedle potřeby transformovat národní hospodářství Ruska, vyvstaly v 90. letech minulého století také otázky **úrovně demokratizace země a lidských práv a svobod** v Rusku. Přestože většina zemí po rozpadu Sovětského svazu, přijala jako nedílnou součást ústavy také Listinu základních práv a svobod, v případě Ruska se staly otázky spojené s demokracií, svobodou a lidskými právy velmi ožehavým tématem. Pochopení tohoto přístupu je nutné hledat v daleké minulosti a v historických souvislostech, které formovaly a vytvářely Rusko a ruský národ.

Luňák doplňuje, že moderní národy jsou výsledkem společenského procesu. Národní vědomí je utvářeno buď cílenou státní politikou, nebo jako iniciativa intelektuálů, kteří dokáží vtisknout určité skupině pocit sounáležitosti, vycházející ze společné kultury a minulosti. Historické okolnosti, za kterých bylo formováno a utvářeno Rusko, znemožnilo ruským občanům definovat svou politickou a především pak lidskou identitu stejným způsobem jako např. západní civilizace. Rusko bylo totiž po mnoha století formováno **carským (autokratickým) režimem**, který způsobil „pokřivení“ chápání svobody, demokracie a lidských práv⁸².

⁸⁰ PANFILOV, O. *Svoboda slova. Choby ponyat eti vozmutitelnyey sluchai nuzhen urok russkoi itsorii* [online]. [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://olegpanfilov.com/?p=378>

⁸¹ BAAR, V. *Decentralizační a dezintegrační procesy v Ruské federaci v 90. letech minulého století*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005, s. 40-58

⁸² LUŇÁK, P. *Rusko - velmoc jako každá jiná. Mezinárodní vztahy*, 1995, s. 52-53

Následný pád carského režimu v roce 1917 a probíhající revoluce v Rusku, měla za následek ustanovení tzv. **bolševického režimu**, který vyžadoval pod trestem smrti naprostou loajalitu a oddanost vlasti. Základním právním pramenem byla „*Deklarace práv národů Ruska*“, která zakotvila existenci bolševického režimu a základní strukturu práv národa. Nutno je dodat, že práva nebyla koncipována ve smyslu jejich přiznání jednotlivcům, tedy všem členům společnosti, ale byla formována jako práva národa, tzn. skupin. Tento přístup tak měl odrážet distancování se od imperiální politiky carského Ruska⁸³.

Bolševický režim se zasadil také o **významné zjednodušení sociálního profilu společnosti**. V tomto směru došlo např. k odstranění pozůstatků stavovské struktury, administrativních a majetkových rozdílů mezi sociálními vrstvami. Příslušníkům nižších společenských vrstev byl umožněn přístup ke vzdělání, k prestižním povoláním a zaměstnáním, což umožnilo snížit sociální rozdíly a podpořit vzestup rovnosti ve společnosti⁸⁴. Naproti tomu však není možné opomíjet, že rovnost není totéž co svoboda. Pospíšil a kol. uvádí, že zatímco svoboda jednotlivce obsahově vyplývá ze samotné podstaty člověka, rovnost vyžaduje zpravidla vztah k nějaké sociální hodnotě, tzn., rovnost představuje vztahovou kategorii, resp. korespondenci mezi skupinou různých objektů, osob, procesů či okolností, které mají stejné či podobné znaky⁸⁵.

Další posun ve vývoji svobody a lidských práv přinesl rok 1920, kdy skončilo hlavní období občanské války, a do popředí vstoupila poválečná obnova země. V tomto období byl kulturní a hospodářský život Ruska zcela rozvrácen, průmysl byl odříznut od své energetické a surovinové základny a obyvatelstvo bylo zmítáno chudobou a hladomory. Následná obnova země byla vedena skrze ustanovení tzv. **socialistického modelu společnosti**. K jeho největší gradaci došlo počátkem roku 1922, kdy se Rusko nacházelo na jakémisi rozcestí. Jednou cestou bylo utužení režimu, druhou cestou pak omezená, kontrolovaná pluralita politických sil a rozšíření své sociální a politické základny. Výsledným rozhodnutím bylo utužení režimu a ustanovení dne 30. prosince 1922 **Sovětského svazu** (Svaz sovětských socialistických republik), který se stal nástupcem ruské říše. Vznik Sovětského svazu znamenal sice změnu politických

⁸³ REIMAN, M. a kol. *Zrod velmoci: dějiny Sovětského svazu: 1917-1945*, Praha: Karolinum, 2013, s.145

⁸⁴ Tamtéž, s. 155

⁸⁵ POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2012, s. 65

poměrů v rámci Ruska, nicméně nevedl k nastolení demokracie a svobody, která by konečně mohla začít formovat lidská práva a svobody⁸⁶.

Ideovým východiskem Sovětského svazu se stal socialistický model společnosti založený na centrálním plánování a na myšlence, že právě kapitalismus je příčinou válek, hladomoru a nerovnosti ve společnosti. V průběhu 20. let minulého století tak byla zahájena rozsáhlá transformace hospodářství a budování rovnosti, které vycházelo z předpokladu, že všichni se mají mít stejně. Do centra pozornosti se dostalo zavádění poslušnosti a loajality vůči režimu. Svoboda slova a projevu byla zcela zakázána. Média nemohla informovat společnost o dění ve světě, její aktivity byly zcela pod kontrolou státní moci a případné porušení bylo tvrdě postihováno. Sovětský svaz sice dokázal nivelizovat společnost, tj. odstranit rozdíly mezi jednotlivými členy ve společnosti, nicméně ve vztahu k svobodě a demokracii nepřispěl k jejich formování.

Zásadní posun ve vývoji lidských práv a svobod v Rusku přinesl až rok 1986, kdy byl započat proces vnitřní přestavby Sovětského svazu. Důležité v tomto ohledu bylo omezení státní kontroly médií a umožnění kritizovat státní orgány. Obyvatelstvo získalo svobodu projevu, právo na shromažďování a svobodu náboženského vyznání. Následně byl navržen tzv. program přestavby neboli **perestrojka**, která umožnila např. první svobodné volby do místních zastupitelstev a do parlamentu republik, možnost vzniku dalších politických seskupení apod.⁸⁷ Následně v roce 1989 se ukázalo, že další udržení existence Sovětského svazu je nemožné, s pádem Sovětského svazu padl také komunismus a totalitní režim v Rusku.

Je tedy zřejmé, že na počátku 90. let minulého století se tak Rusko nacházelo v zcela rozdílné a kvalitativně odlišné situaci, než kdykoliv předtím, neboť prakticky poprvé mohlo zvolit nový směr, a to směr demokracie, tržního hospodářství a svobody. Zásadním problémem 90. let minulého století však byla téměř **naprostá absence znalostí a odpovídajících myšlenek**, jak vytvořit demokratickou zemi, jaká práva a svobody dát lidem, jak vytvořit ze stávajících institucí demokratické instituce nebo jak ze dne na den změnit národ a jeho myšlení. Právě výše uvedený přehled historického

⁸⁶ PŘEMYSL, P. *Duchovní revoluce v srdci Evropy*. Praha: Kalich, 2011, s. 82-115

⁸⁷ SOVĚTSKÝ SVAZ. Sovětský svaz [online] 2015 [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <http://sovetskysvaz.webzdarma.cz/>

vývoje a formování prakticky nulových svobod v Rusku, umožňuje pochopit, v jak složité situaci se Rusko ocitlo. Jinými slovy Rusko nemělo v 90. letech minulého století prakticky žádné vlastní zkušenosti se svobodou a demokracií⁸⁸. Proto se ocitlo ve fázi učení se a hledání se, což prakticky odráží vývoj celých 90. let minulého století.⁸⁹

První prezident Ruska Boris Jelcin se zavázal, že neodkladně naplní závazek institucionalizace demokratických zásad v Rusku a vytvoří soubor základních lidských práv a svobod. Následně byly právně ukotveny do Ústavy Ruské federace základní lidská práva a svobody. Nejdůležitější ve vztahu k zaměření této práce je článek 29 Ústavy Ruské federace, ve kterém se uvádí, že⁹⁰:

1. každý má právo na svobodu projevu a myšlení,
2. propaganda nebo kampaně podněcující sociální, rasové, národnostní nebo náboženskou nesnášenlivost a spor jsou nepřipustné. Propaganda sociální, rasové, národnostní, náboženské a jazykové nadřazenosti je zakázána,
3. nikdo nesmí být nucen k vyjadřování názorů či přesvědčení, se kterými není ztotožněn, stejně tak mu právo na svobodu projevu a myšlení nemůže nikdo vzít,
4. každý smí volně vyhledávat, získávat, přenášet, reprodukovat a šířit jakékoliv informace zákonnými prostředky s výjimkou informací, které se nachází na seznamu státního tajemství, jež je upraven federálním zákonem,
5. musí být zaručena svoboda sdělovacích prostředků. Cenzura je zakázána.

Svoboda projevu byla dále též zakotvena v nově přijatém mediálním zákoně⁹¹, který afirmoval právo na svobodu projevu, právo na přístup k informacím a zákaz cenzury. Zákon stanovil, že omezena je publikace nenávistných projevů, válečná propaganda, podněcování k trestné činnosti apod. Po uzákonění nových práv v Ústavě, došlo také ke změnám v trestním zákoníku tak, aby odrážel nově zavedené svobody. V roce 1993 Ústava Ruska rovněž přijala ustanovení mezinárodního práva na ochranu lidských práv a svobod.

⁸⁸ Ve své historii mělo Rusko zkušenosti s demokracií a svobodou pouhých 8 měsíců, a to od března do listopadu roku 1917.

⁸⁹ UNESCO. *Human Rights Education in Russia* [online] 2008 [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001791/179105e.pdf> (překlad: autorka BP)

⁹⁰ ADMINISTRATSIYA PREZIDENTA. *Konstitutsia Rossiyskoi Federacii*. Moskva: GU Izdatelstvo "Yuridicheskaya literatura", 2009. s. 12-15

⁹¹ Tento zákon byl považován za jeden z nejvíce liberálních mediálních zákonů na světě.

Vedle toho začala probíhat první vlna privatizace, která se nevyhnula ani médiím. Dříve státem vlastněná média přišla o značnou část prostředků, což se projevilo především nízkým prodejem novin a tiskovin a propouštěním velkého počtu novinářů. Zásadním problémem tedy byla nízká schopnost médií a novinářů adoptovat se na nové podmínky.

Poměrně brzy se v novodobých dějinách Ruska ukázalo, jak zásadní je dědictví Sovětského svazu, neboť již v roce 1992 se začaly prosazovat snahy politických stran omezovat či kontrolovat svobodu projevu některých médií. Nejvíce kontroverzní kauzou byla snaha převzít kontrolu nad předními ruskými parlamentními novinami *Izvestija*, které byly velmi kritické vůči ruskému parlamentu a předsedovi vlády. V průběhu roku 1992 rovněž ruský parlament projednával otázky spojené s ustanovením **Výboru pro dohled nad médii**, který by mohl zcela legálně cenzurovat rozhlasové a televizní stanice⁹².

V druhé polovině 90. let minulého století byla zahájena 2. vlna privatizace médií s tím, že především ruský tisk zažíval docela příznivé podmínky, neboť první vlna privatizace přispěla k zvýšení nezávislosti novin a médií jako celku. Nicméně vlastníci a vydavatelé soukromých masmédií začali postupně manipulovat s veřejným míněním, což probíhalo v ruku v ruce s navazováním styků vlastníků médií s politickými představiteli a významnými ruskými podnikateli, kteří byli ochotni štědře se podílet na spolufinancování médií za to, že média zveřejní jimi požadované zprávy a informace. Veselý doplňuje, že praktiky politických a podnikatelských elit se naplno projevíly ve vztahu k médiím během předvolebních kampaní, a to jak na národní (federální), tak i na regionální a lokální úrovni. Nutno je k tomuto dodat, že v Rusku se musí kandidáti na politické pozice opírat o mediální kampaně, jinak by jejich možnost vyhrát byla příliš nízká. Nejviditelnějším příkladem manipulace s médii bylo velmi těsné vítězství B. Jelcina nad G. Zjuganovem v prezidentských volbách v roce 1996. Jelcinova předvolební kampaň byla velmi precizní, o což se postaral deník Kommersant, který vlastnil vlivný ruský oligarcha, který byl zároveň hlavním poradcem prezidenta Jelcina. Následné Jelcinovo vítězství v prezidentských volbách je možné označit za příznačný

⁹² HRW. *Human Rights Developments the Former Soviet Union* [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/reports/1993/WR93/Hsw-07.htm> (překlad: autorka BP)

příklad toho, jak může působit propojení vlivných médií a nejvyšších představitelů politiky v Rusku⁹³.

Další posun přinesl rok 2000, kdy se novým prezidentem země stal Vladimír Putin, který nastolil novou éru ekonomického a sociálního růstu Ruska, což se však nezpochybnitelným způsobem odrazilo též ve změnách v chápání především politických a občanských svobod a svobod médií. Toto období je zároveň považováno za **éru utužování moci nad masmédií v Rusku**, viz následující podkapitola 3.2

3.2 Současný vývoj svobody projevu a médií v Rusku

Zásadní změny v Rusku se odehrály po roce 2000, kdy se novým prezidentem země stal Vladimír Putin. Přestože institucionalizace lidských práv a svobod byla dokončena v rámci Ruska v 90. letech minulého století, významným rysem novodobého Ruska se stalo především to, že V. Putin se rozhodl, že nebude kráčet ve stejných stopách jako jeho předchůdce a rozhodl se tak posílit **státní kontrolu nad sdělovacími prostředky**.

Nejvýraznějším rysem tohoto vývoje bylo omezování svobody tisku a nezávislosti médií. Putin si při svém nástupu do prezidentské funkce byl dobře vědom, že jeho ambice a vize mohou být naplněny, pouze pokud získá správný mediální obraz. Jako první se do centra jeho pozornosti dostala **soukromá televizní stanice NTV** vlastněná společností Media-Most, která již v roce 2000 pokrývala 70 % ruského území a řadila se k nejsledovanějším televizním stanicím (přes 100 milionů diváků) v Rusku. V průběhu roku 2000 státem vlastněná ropná společnost Gazprom ovládla 100 % podíl ve stanici NTV. Po této stanici následovalo státní převzatí dalších stanic, a to TV-6 a TVS a ORT, který byl následně přejmenována na První kanál. Vedle televizních stanic převzal Gazprom po roce 2000 pod kontrolu také noviny Izvestija, týdeník Itogi nebo rozhlasovou stanici Echo Moskvy. V praxi se jednalo o zcela nepřipustné propojení politiky a médií.

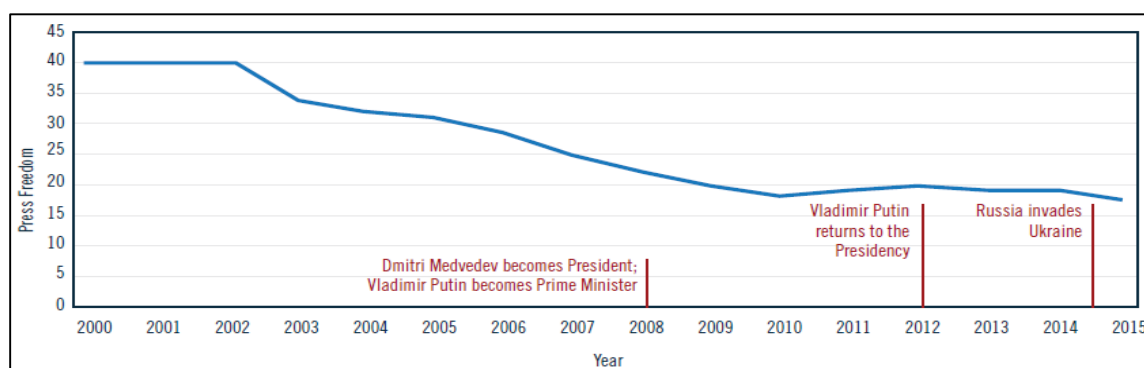
Kokolevská, Lipták dále doplňují, že následný rozkvět cenzury v Rusku nemohl být započat dříve, než došlo k změnám vlastních vztahů a poměrů v klíčových médiích. I

⁹³ VESELÝ, D. Podoby ruského tisku v postsovětské éře [online] 2014 [cit. 2015-09-18]. Dostupné z: <http://www.newtonmedia.cz/cs/mediainfo-cz/svet/podoby-ruskeho-tisku-v-postsovetske-ere/detail>

přestože zůstala určitá soukromá média (televize i noviny), jež nepodléhají kontrole vlády a prezidentovi, jejich váha ve společnosti je významně omezenější, především díky jejich regionálnímu nikoliv celofederálnímu pokrytí⁹⁴. Veselý doplňuje, že v průběhu první dekády 21. století státní správa Ruska převzala finanční a manažerskou (vlastnickou) kontrolu nad 70 % elektronických médií, přes 80 % regionálního tisku a 20 % celonárodního tisku. Díky tomu se tak po roce 2000 podařilo V. Putinovi a mu ideologicky spřízněných oligarchů ovládnout ruský mediální systém⁹⁵. Tato skutečnost se přirozeně prosadila do mediálního a veřejného diskurzu, nezávislosti a objektivitě médií.

Také organizace Freedom House upozorňuje na to, že od roku 2000 se začala zásadním způsobem snižovat svoboda projevu a svobodu tisku v Rusku, stejně tak došlo i k omezení občanských a politických svobod. Výrazně se zvýšila státní kontrola médií a rovněž došlo k posílení propagandy ve veřejnoprávních televizích (státem vlastněných médií)⁹⁶. Následující obr. 7 ukazuje vývoj svobodu tisku v rámci Ruska v letech 2000 až 2015.

Obr. 7: Vývoj svobody tisku v rámci Ruska v letech 2000-2015

Zdroj:⁹⁷

V obr. 7 je zachycen vývoj indexu World Press Freedom, jehož hodnoty blízké se 100 představují absolutní svobodu tisku, naproti tomu hodnoty blízké se 0 indikují na

⁹⁴ KOKOLEVSKÁ, I., LIPTÁK, T. *O (ne)závislosti ruských médií. Rusko Dnes*, 2007

⁹⁵ VESELÝ, D. *Podoby ruského tisku v postsovětské éře* [online] 2014 [cit. 2015-09-18]. Dostupné z: <http://www.newtonmedia.cz/cs/mediainfo-cz/svet/podoby-ruskeho-tisku-v-postsovetske-ere/detail>

⁹⁶ FREEDOM HOUSE. *Media and Civil Society in Russia* [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <http://www.ned.org/wp-content/uploads/2015/10/Stifling-the-Public-Sphere-Media-Civil-Society-Russia-Forum-NED.pdf> (překlad: autorka BP)

⁹⁷ Tamtéž

absolutní nesvobodu tisku. V případě Ruska v roce 2000 dosahovala hodnota tohoto indexu skóre okolo 40, následně od roku 2002 je možné si povšimnout strmý pokles tohoto indexu, přičemž do konce roku 2008, kdy je datován konec druhého volebního období V. Putina se svoboda tisku snížila v rámci Ruska téměř o polovinu na úroveň okolo 20. Další pokles nastal v souvislosti s rozšířením americké hypoteční krize do světové ekonomiky v podobě světové a finanční krize, která velmi zásadním způsobem poškodila národní hospodářství Ruska. V roce 2012 je pak datováno vystřídání D. Medvedeva ve funkci prezidenta Ruska V. Putinem. K dalšímu poklesu svobody tisku začalo docházet po roce 2013 v souvislosti s Ruskou invazí na Ukrajině. Je tedy patrné, že v rámci Ruska od roku 2000 přetrvává velmi nízká svoboda tisku.

Organizace Freedom House stanovila, že v rámci Ruska se uplatňují **tři základní nástroje politické a státní kontroly ruských médií**, kterými jsou⁹⁸:

- systém selektivní represe a posilování strategické nejistoty,
- používání propagandy a zkreslených či poupravených informací,
- právní a ekonomické metody kontroly.

Selektivita a posilování strategické nejistoty znamenají, že ačkoliv je oficiálně Ústavou Ruska cenzura zakázána, existuje v dnešním Rusku používání represí vůči vybraným sdělovacím prostředkům s cílem je motivovat k vlastní autocenzuře. V případě, že média se odmítnou přizpůsobit, pak může dojít k tomu, že se stát stane jejich 100 % vlastníkem, nebo k tomu, že se náhodně zjistí, že daný tisk či televizní stanice dluží státu např. na daních, nebo že řádně neodvádí daně, nebo mohou být obviněny z velezrady (viz případ Svetlany Davydové (viz Příloha B, S. VII) nebo případ zastřelení Anny Politkovské) apod. Vedle výše uvedeného začala být po roce 2000 přijímána řada **prohibičních zákonů**, které velmi vágním způsobem vykládají občanská a politická práva občanů, čehož využívají především orgány státní moci, které mohou ukládat tvrdé a diskreční tresty vůči odpůrcům systému. Nejvíce diskutovanými zákony se stal zákon o státním tajemství a zákon o velezradě, které se dříve vztahovaly pouze na státní úředníky, přičemž nově se mohou tyto zákony uplatnit také vůči civilnímu

⁹⁸ FREEDOM HOUSE. *Media and Civil Society in Russia* [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <http://www.ned.org/wp-content/uploads/2015/10/Stifling-the-Public-Sphere-Media-Civil-Society-Russia-Forum-NED.pdf>

obyvatelstvu. Dalším takovýmto zákonem je zákon o zahraničních agentech, který umožňuje stíhání nevládních skupin, které spolupracují se zahraničním apod. Souhrnně pak od roku 2000 začala být přijímána legislativa omezující právo na svobodu projevu, shromažďování a sdružování.

System selektivní represe má pro ruský stát řadu výhod. Jednou z nich je, že ve srovnání s hmotnou represí, která vyžaduje udržování všudypřítomného bezpečnostního aparátu, který okamžitě potírá jakoukoliv formu veřejného nesouhlasu, je výhodou selektivní represe to, že např. uvěznění jedné libovolné osoby, může zastrašit davy (masy) osob. Tímto je zároveň naplňován také aspekt strategické nejistoty, kdy nikdo dopředu neví, kdo bude podléhat represí, což má za následek posilování preventivního prvku. Přestože tedy Ústava Ruska zaručuje svobodou projevu a svobodu tisku, nezávislá média a novináři, kteří by chtěli otevřeně kritizovat či zpochybňovat činnost vlády, státních orgánů apod. jsou často cílem pro následné pronásledování.

Dalším nástrojem kontroly ruských médií je používání **propagandy a pozměňování (zkreslování) informací**. Média, která používají tzv. autocenzuru spočívající v úpravě objektivních informací na informace, jež mohou být veřejně prezentovány, se těší přízni politických představitelů a nejsou tak přímo ohroženy případnými represemi. Naproti tomu však tento vývoj představuje **stav dezinformace**, kdy ruští občané mohou jen stěží posoudit a ověřit pravdivost a relevantnost informací, které média zveřejňují. V letech 2005-2006 organizace Gallup Pol provedla šetření mezi 128 zeměmi světa týkající se toho, zda občané pokládají média ve své zemi za kvalitní a důvěryhodná. V případě Ruska pouhých 29 % dotazovaných uvedlo, že věří informacím, jež sdělují média, naproti tomu 71 % dotazovaných médiím nevěří a nepovažují je za důvěryhodný zdroj informací.⁹⁹ V roce 2015 pak byl proveden průzkum společností Synovate Comcon, která zjistila, že pouhých 35 % občanů Ruska věří v pravdivost televizního zpravodajství, přičemž v roce 2014 věřilo televizi 42 % Rusů. Důvěra v informace

⁹⁹ GALLUP POL. *Quality and Integrity of World's Media Questioned* [online] 2007 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: <http://www.gallup.com/poll/103300/quality-integrity-worlds-media-questioned.aspx> (překlad: autorka BP)

zveřejňované v novinách naopak vzrostla na úroveň 41 % a Internetu věří 43 % ruských občanů¹⁰⁰, což podle šetření Gallup Pol je ovšem celosvětový trend.

Nejviditelněji se pak používání propagandy prosadilo při anexi Krymu k Rusku a při invazi Ruska na Ukrajinu, kdy byl postup Ruska vůči Krymu a Ukrajině mediálně ospravedlňován tím, že ruští občané žijící na Ukrajině a Krymu se necítí bezpečně a povinností Ruska je své občany chránit. V roce 2012 byl navíc přijat zákon o extremismu, který umožňuje státním orgánům ukončit činnost jakékoliv organizace či instituce, kterou soud označí jako extremistickou¹⁰¹.

Posledním důležitým nástrojem kontroly ruských médií jsou **právní a ekonomické metody kontroly**, jež spočívají v tom, že nezávislý výstup médií může být trestán právně či ekonomicky, pokud tento výstup poškozuje zájmy státu. Vlivem toho tak v rámci Ruska často dochází k propouštění šéfredaktorů a jeho nahrazování loajálnějšími kolegy. Tato strategie byla uplatněna např. ve vztahu k těmto zpravodajstvím RIA Novosti, Gazeta, Kommersant, Lenta, Echo Moskvy, Nezavisimaya Gazeta apod. Používání právních a ekonomických metod kontrol se netýká pouze fyzických médií, ale také vydávání článků a výstupů na internetu. Vlivem toho jsou tak média přímo nucena přijímat kompromisy a zveřejňovat pouze informace, které jsou upraveny tak, aby „nepoškozovaly zájmy státu“.

Dalším rysem současného vývoje svobody projevu médií v Rusku je, že v roce 2014 byl přijat zákon, který omezuje **zahraniční majetkovou účast v ruských médiích**. Tento zákon je možné považovat za další nástroj, pomocí kterého chce ruská vláda omezit svobodu projevu v Rusku. V praxi tento zákon stanovil, že podíl zahraničních akcionářů ve všech sdělovacích prostředcích Ruska může činit maximálně 1/5, tedy 20 %. Zároveň tento zákon striktně zakazuje, aby média v Rusku zřizovali cizinci. V praxi se tento zákon nejcitelněji dotkne předních nezávislých médií, jako jsou Vedomosti¹⁰², The Moscow Times, nebo ruské verze časopisu Forbes, které dlouhodobě kritizují politiku

¹⁰⁰ REUTERS INSTITUTE. *Market and political factors and the Russian media* [online] 2015 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Market and political factors and the Russian media - Katja Lehtisaari.pdf](https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Market%20and%20political%20factors%20and%20the%20Russian%20media%20-%20Katja%20Lehtisaari.pdf) (překlad: autorka BP)

¹⁰¹ CIVIL RIGHTS DEFENDERS. *Civil Rights in Russia* [online] 2015 [cit. 2015-10-09]. Dostupné z: <http://www.civilrightsdefenders.org/country-reports/human-rights-in-russia/> (překlad: autorka BP)

¹⁰² Vedomosti je deník, který je pokládán za nezávislý zdroj informací v Rusku, neboť je z převážné části vlastněn západními vlastníky a jedná se o nejčtenější periodikum v Rusku.

Rusku a politické klima. Platnost zákona je stanovena k 1. lednu 2016, tedy zahraničním investorům byla poskytnuta roční lhůta proto, aby upravili velikost vlastnických podílů podle nových právních předpisů¹⁰³.

V posledních letech je možné rovněž vysledovat, že vedle kontroly a omezování svobody projevu tradičních médií jako je televize, rozhlas či noviny, se prosazuje **omezování svobody projevu také na internetu**. Již v roce 2012 byl přijat zákon, který povoluje vybraným vládním agenturám Ruska cenzurovat obsah webových stránek a jejich případný zápis na tzv. Black List (černou listinu) na jejímž základě je možné blokovat dané webové stránky. Dufty uvádí, že jen v prvních 14 dnech po vstupu v platnost tohoto zákona bylo zablokováno 180 webových stránek a do února 2013 přes 4000 webových stránek. Tyto webové stránky byly zabalovány z důvodů podněcování k extremismu¹⁰⁴.

V roce 2014 začaly být omezovány také tzv. „blogy“ přijetím zákona, který stanovil, že všichni autoři webových blogů, jež mají více než 3000 zobrazení svých stránek denně, se musí povinně registrovat u vlády. V roce 2014 se týkala tato registrace přibližně 30 tisíc blogů, které začaly nově podléhat státní kontrole. V průběhu roku 2014 byl dále přijat zákon, který zakazuje anonymní přístup k Wi-Fi ve veřejných prostorech. Podle tohoto zákona se musí Rusové zaregistrovat pod svým telefonním číslem, aby se mohli připojit k internetu¹⁰⁵.

V průběhu roku 2015 byla zveřejněna informace o tom, že se připravuje přijetí zákona, jež by umožnil blokovat Facebook, Twitter nebo Google, pokud nebudou dodržovat nový ruský zákon, který stanovuje, že uvedené sítě se musí v Rusku registrovat a zároveň musí dodržovat ukládání uživatelských dat na ruském území po dobu 6 měsíců. Tímto zároveň vyvstalo vysoké riziko možnosti zneužití uživatelských dat ze strany státu, který tím, že bude mít přístup k těmto informacím, může zjišťovat aktivity občanů v rámci těchto sítí. Následně v červenci roku 2015 byl přijat zákon o nakládání

¹⁰³ ČT. Putin podepsal zákon, který omezí cizí kapitál v médiích [online] 2014 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1013530-putin-podepsal-zakon-ktery-omezi-cizi-kapital-v-mediich>

¹⁰⁴ DUFTY, N. *Internet freedom in Vladimir Putin's Russia: The noose tightens* [online] 2015 [cit. 2015-09-05]. Dostupné z: <https://www.aei.org/wp-content/uploads/2015/01/Internet-freedom-in-Putins-Russia.pdf> (překlad: autorka BP)

¹⁰⁵ Tamtéž

s osobními údaji Rusů na internetu, což znamená, že od 1. ledna 2016 společnosti Google, Facebook a Twitter musí začít používat ruská datová centra pro ukládání dat o svých uživateliích, tzn., nebudou je již moci uchovávat na svých serverech¹⁰⁶.

Většina odborníků na ruský mediální trh se shoduje na tom, že hlavním důvodem zpříšňování státní kontroly médií v Rusku je **ukrajinská krize** a cílená propaganda zaměřená na potřebu posilovat národní bezpečnost, čímž Rusko vysvětluje zhoršující se stav svobody projevu.

3.3 Možné perspektivy dalšího vývoje svobody projevu a médií v Rusku

V předchozí podkapitole bylo zjištěno, že od roku 2000 dochází k permanentnímu zhoršování svobody projevu včetně svobody projevu médií v rámci Ruska. V současnosti je na Rusko pohlíženo jako na zemi, kde není možné volně a svobodně vyjadřovat své názory a postoje bez postihu. Uplatňuje se především selektivní represe a právní a ekonomické nástroje, které nutí média, aby publikovaly takové zprávy, jež jsou v zájmu státu a politiků. K nejviditelnějšímu zvýšení kontroly médií došlo po invazi Ruska na Krym a Ukrajinu.

Současné klima v Rusku je tak velmi nepříznivé pro nezávislé sdělovací prostředky a masmédiá, jež by chtěla svobodně a objektivně informovat veřejnost o vývoji Ruska a světa. Média, jejichž nezávislost je denně ohrožována zájmy politické sféry, tak nemohou být tak spolehlivým garantem svobody a demokracie v Rusku. Je možné jen stěží předpokládat, že budoucí vývoj bude jiný než ten současný. Současné Rusko totiž vlivem řady legislativních aktů zažívá úpadek svobody projevu, především pak ve vztahu ke kritice vlády a politiků. Přitom ve většině demokratických společností platí, že právě externí kontrola vlády prováděná ze strany médií, je důležitým znakem toho, že země skutečně dosáhla standardů demokratické země. Nicméně dosažení tohoto stavu by bylo možné pouze v případě, že by došlo k odstranění přímých i nepřímých omezení, které jsou v současné době ukládány státem a aplikovány vůči médiím. Rusko tak přímo porušuje svůj slib z 90. let minulého století o tom, že vybuduje skutečnou

¹⁰⁶ GIGAOM. *Russia orders Google, Facebook and Twitter to comply with local storage and censorship laws* [online] 2015 [cit. 2015-09-20]. Dostupné z: <https://gigaom.com/2014/09/26/russia-orders-google-facebook-and-twitter-to-comply-with-local-storage-and-censorship-laws/> (překlad: autorka BP)

demokratickou společnost, neboť změny posledních let jednoznačně ukazují na to, že úmysly jsou v rozporu s činy a konáním ruské politické reprezentace.

Z pohledu budoucnosti je pak možné spíše předpokládat **další vzestup kontroly médií a omezování svobody projevu**.

Také agentura Reuters stanovuje, že je možné v blízké budoucnosti předpokládat tento vývoj svobody projevu a svobody médií v Rusku¹⁰⁷:

- další přijímání legislativy, která ještě více omezí svobodu tisku a slova. Přijetí zákona o omezování zahraničního podílu na vlastnictví ruských médií je možné pokládat za pouhý začátek boje proti zahraničním investorům na ruském mediálním trhu,
- pokles koncentrace vlastnictví médií a snížení počtu mediálních podniků,
- riziko restrukturalizace vlastnictví médií a jejich další začleňování pod stát apod.

Organizace Amnesty International stanovuje, že budoucí vývoj svobody projevu a médií je v Rusku nevyzpytatelný a je možné předpokládat spíše negativní vývoj. Dále stanovila pro další období, že svobody médií budou i nadále v Rusku „jakoby“ zaručené, nicméně je možné předvídat, že budou dále zatlačovány na samotný okraj. Problémem je také vzestup útoků vedených proti novinářům. Rusko se v roce 2015 zařadilo k 10. zemi světa s největším výskytem vražd a přímých útoků zaměřených na novináře. Jinými slovy Rusko je desátou nejvíce nebezpečnou zemí pro novináře a je nejhorší zemí Evropy a Střední Asie v oblasti stíhání novinářů. V téměř 90 % případech vražd novinářů v Rusku, nebyl nikdo za tento čin odsouzen¹⁰⁸.

Dufty uvádí, že pro současný vývoj je příznačné pokračování kontroly médií a pokračující digitální izolace, neboť nové právní předpisy, jež jsou přijímány stále více

¹⁰⁷ REUTERS INSTITUTE. *Market and political factors and the Russian media* [online] 2015 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Market and political factors and the Russian media - Katja Lehtisaari.pdf](https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Market%20and%20political%20factors%20and%20the%20Russian%20media%20-%20Katja%20Lehtisaari.pdf)

¹⁰⁸ COMMITTEE TO PROTECT JOURNALISTS. *Getting Away With Murder* [online] 2015 [cit. 2015-08-03]. Dostupné z: <https://cpj.org/reports/2015/10/impunity-index-getting-away-with-murder.php> (překlad: autorka BP)

omezující svobodu projevu. Proto je též možné přepokládat, že tento vývoj bude i nadále pokračovat¹⁰⁹.

Další názory týkající se budoucnosti svobody projevu v Rusku stanovují, že není možné předpokládat zlepšení svobody projevu, pokud zůstane prezidentem Ruska Vladimír Putin, neboť k významnému omezení svobody projevu začalo docházet po jeho nástupu do prezidentské funkce. V roce 2012 se stal znovu prezidentem Ruska, přičemž jeho volební období bude trvat do roku 2016. Je možné však předpokládat, že také v roce 2016 se stane znovu prezidentem Ruska.

¹⁰⁹ DUFTY, N. *Internet freedom in Vladimir Putin's Russia: The noose tightens* [online] 2015 [cit. 2015-09-05]. Dostupné z: <https://www.aei.org/wp-content/uploads/2015/01/Internet-freedom-in-Putins-Russia.pdf> (překlad: autorka BP)

3.4 Diskuze a vlastní doporučení

Předchozí části této kapitoly poukázaly na specifickou Ruska, která je primárně dána jeho historickým vývojem. Ukázalo se, že svoboda a demokratická práva neměla po dlouhou dobu své místo v ruské společnosti. Teprve rozpad Sovětského svazu a nástup samostatné Ruské federace v 90. letech minulého století znamenal započetí cesty transformace ruského hospodářství včetně zakotvení lidských práv a svobod v Ústavě Ruska.

Současný stav svobody projevu v Rusku však neodpovídá standardům demokratických zemí, neboť především po roce 2000 došlo k výraznému omezování svobody projevu včetně svobody tisku a médií jako celku. Autorka domnívá, že hlavním důvodem tohoto stavu je, že nedošlo k vytvoření silné občanské komunity a střední třídy, která ve většině demokratických zemí má silný hlas. V rámci Ruska se spíše rekrutovala úzká skupina nejbohatších občanů tzv. oligarchů, kteří mají přímé vazby na politickou sféru a ovlivňují dění v Rusku. Vedle úzké skupiny oligarchů, existuje v Rusku velmi početná skupina chudých obyvatel, kteří nemají výraznější ambice spolupodílet se na formování demokracie v Rusku. Pokud vezmeme v potaz historický kontext vývoje ruského národa a dlouhodobou absenci svobody v rámci Ruska, je možné dospět k závěru, že současný vývoj svobody v Rusku odpovídá jeho vývoji a současné skladbě společnosti. Velice "chudé" sociální rozvrstvení se poměrně významně prolíná s rozmanitou národnostní strukturou Ruské federace (Tatarstán, Židovská autonomie, Čečnja, Dagestán atd.) a vyvtváří ne příliš pozitivní podhoubí pro vznik a rozvoj občanských a demokratických politických aktivit.

Autorka BP je přesvědčena, že současný stav svobody projevu je výsledkem snah politické sféry a ruských oligarchů, kteří si přetvořili chápání a pojetí svobody projevu podle toho, jak jim vyhovuje. Vlivem toho, že ruský národ byl po mnoho století veden k poslušnosti a loajalitě, je patrné, že i po změně politického režimu, dokáže ruský lid být stále velmi loajální, a to dokonce i v případech, kdy jsou potlačovány jeho práva.

Pokud jde o formulaci konkrétních doporučení, pak se velmi těžce stanovují, neboť se jedná o problém velmi citlivý a komplikovaný. Nové politické strany, jež by dekorovaly plné obnovení svobody projevu a tisku v Rusku by mohly současný stav, ale také

budoucí změnit. Autorka se však domnívá, že tato skutečnost je spíše přáním, než možností, že by mohlo dojít k jejímu naplnění.

V rámci Ruska by rovněž k zlepšení svobody projevu přispěl vzestup významu občanské komunity, která by se stala hlasem a názorem občanů a požadovala by po vládě zákaz cenzury včetně omezování obsahu na internetu. Nicméně i v tomto případě autorka se domnívá, že tento počín je nemožný, neboť strach Rusů z případných represí je tak velký, že se ukazuje, že je lepší mnohdy mlčet.

Jako výsledek rozporupných sociálních procesů, stavů a tendencí vývoje ruské společnosti se jeví situace, kdy sjednocená, akční, programově přitažlivá, transparentní a dostatečně vlivná politická opozice v Rusku neexistuje.

ZÁVĚR

Cílem předkládané práce bylo analyzovat současnou společensko-politickou situaci v Ruské federaci s akcentem na problematiku uplatnění demokratických svobod slova a tisku, dále na problematiku ochrany lidských práv a veřejné kontroly ze strany hromadných sdělovacích prostředků. Dílčím cílem práce je pak představit specifika vývoje současného mediálního prostoru v Rusku.

Předkládaná práce se členila do tří kapitol. Z hlediska stanoveného cíle měla svůj velký význam druhá a třetí kapitola. V druhé kapitole byl představen současný stav svobody projevu v masmédiích v rámci světové ekonomiky, kde bylo uvedeno, že mimo jiné v rámci postsovětského prostoru dochází k zhoršování svobody projevu a tisku. Následně v rámci třetí kapitoly byla plná pozornost zaměřena na vymezení vývoje lidských práv a svobod v rámci Ruska.

V procesu tvorby práce se autorka setkala s nedostatkem vážné a detailní analytické literatury ruských tvůrců, což ukazuje na to, že problém nebyl dosud podrobně studován zevnitř. Nicméně, díky zahraničním zdrojům, autorka byla schopna dosáhnout účelu práce a analyzovat současnou společensko-politickou situaci v Ruské federaci.

Velkou část práce se autorka věnovala dějinám Sovětského svazu a Ruské federace, což umožnilo nejen analyzovat úroveň svobody slova v dnešním Rusku, ale také též získat představu o tom, co k takové situaci přivedlo. Bylo zjištěno, že Rusko bylo po mnoha století formováno carským (autokratickým) režimem, který způsobil „pokřivení“ chápání svobody, demokracie a lidských práv. Následné ustanovení Sovětského svazu představovalo další éru potlačování lidských práv a svobod.

Práci je vhodné doporučit studentům fakult mediálních studií, kteří mají zájem o situaci svobody slova v Ruské federaci a chtějí získat všeobecný přehled o dané problematice.

Podle autorky tato témata si určitě zaslouží hlubší a podrobnější zkoumání ze strany jak ruských, tak i zahraničních novinářů. Je třeba věnovat více pozornosti podrobné analýze politické situaci v Rusku, stejně jako srovnávací analýze dějin a současnosti dalších zemí bývalého Sovětského svazu. Umožnilo by to lepší možnost objevit určité trendy

v rozvoji Ruské federace a předpokládat, jak se bude zde svoboda slova rozvíjet v budoucnosti.

Příprava podkladů a zpracování předkládané bakalářské práce byly prvním velkým krokem pro autorku k hlubší analýze tohoto tématu, které je podnětné pro rozsáhlejší i detailnější zpracování. Autorce se podařilo přispět k lepšímu porozumění fungování nástrojů omezování svobody médií, což by chtěla v budoucnosti zkoumat podrobněji. Cílem dalších výzkumů autorka vidí analýzu objektivitu ve státem vlastněných médiích.

Autorka by ráda pokračovala v dalším studiu problematiky při zpracování magisterské práce, ale též ve své podnikatelské činnosti v mezinárodních médiích.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

1. BAAR, V. *Decentralizační a dezintegrační procesy v Ruské federaci v 90. letech minulého století*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005. 231 s. ISBN 80-7368-141-2.
2. BALABÁN, M. a kol. *Nezápadní aktéři světové bezpečnosti*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1721-3.
3. BARTÍK, V., JANEČKOVÁ, E. *Ochrana osobních údajů z pohledu zvláštních právních úprav k 1. 8. 2012*. Praha: ANAG, 2012. 344 s. ISBN 978-80-7263-749-2.
4. BARTOŇ, M. *Svoboda projevu: principy, garance, meze*. Praha: LEGES, 2010. 384 s. ISBN 978-80-8721-242-4.
5. BEDNÁŘ, V. a kol. *Sociální vztahy v organizaci a jejich management*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4211-3.
6. BERLIN, I. *Čtyři eseje o svobodě*. Praha: Prostor, 1999. ISBN 80-210-2622-7.
7. BLAHOŽ, J. a kol. *Srovnávací ústavní právo*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-687-7.
8. ČAPEK, J. *Právní slovník evropské ochrany lidských práv*. Praha: ORAC, 2002. 440 s. ISBN 80-86199-55-X.
9. ČERNÝ, P. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C. H. Beck, 2008. 270 s. ISBN 978-80-7400-053-9.
10. DVOŘÁK, J. A KOL. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl právní. Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 432 s. ISBN 978-80-7478-325-8.
11. DOČEKALOVÁ, P. a kol. *Úvod do politologie*. Praha: Grada Publishing, 2010. 264 s. ISBN 978-80-247-2940-4.
12. FUNDA, O. *Znavená Evropa umírá*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-7184-944-8.
13. GRINC, J. *Právo pro politology*. Praha: Grada Publishing, 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2921-3.
14. HAVRDA, M. a kol. *Mediterranea: sborník k padesátinám Zdeňka Kratochvíla*. Praha: Univerzita Karlova, 2002.

15. JÄGER, P., MOLEK, P. *Svoboda projevu: Demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2008. 196 s. ISBN 978-80-9037-865-0.
16. KOMÁRKOVÁ, B. *Lidská práva*. Brno: Eman, 1997. 122 s. ISBN 80-9018-544-4.
17. KOVAŘÍK, J. A KOL. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. 2001. 222 s. ISBN 80-7040-531-7.
18. MACHOVÁ, Z. *Volební právo cizinců v komunálních volbách České republiky a jeho využití*. Praha: Karolinum, 2013. 95 s. ISBN 978-80-246-2342-9.
19. MCQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál 2009. 447 s. ISBN 978-80-7367-338-3.
20. MOLEK, P. *Politická práva*. Praha: Wolters Kluwers, 2014. 616 s. ISBN 978-80-7478-575-7.
21. MUSIL, J. *Sociální a mediální komunikace*. Praha: Univerzita J. A. Komenského, 2010. 256 s. ISBN 978-80-7452-002-0.
22. PECHANEC, P. *Přímá demokracie v České republice*. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 196 s. ISBN 978-80-7357-873-2.
23. PELIKÁN, R. *Právní subjektivita*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 188 s. ISBN 978-80-7357-745-2.
24. POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwers, 2012. 931 s. ISBN 978-80-7357-750-6.
25. PRUDKÝ, L. a kol. *České vysoké školství: na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3009-7.
26. PŘEMYSL, P. *Duchovní revoluce v srdci Evropy*. Praha: Kalich, 2011. 136 s. ISBN 978-80-7017-159-2.
27. REIFOROVÁ, I. a kol. *Slovník mediální komunikace*, Praha: Portál, 2004. 328 s. ISBN 80-7178-926-7.
28. RŮŽIČKA, V. *Politika média v konzumní společnosti*. Praha: Grada Publishing, 2011. 177 s. ISBN 978-80-247-3667-9.
29. URBAN, L. a kol. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada Publishing, 2011. 240 s. ISBN 978-80-247-3563-4.

30. VEČEŘA, P. *Úvod do dějin tištěných médií*. Praha: Grada Publishing, 2015. 272 s. ISBN 978-80-247-4178-9.
31. VERNER, P. *Vývojové trendy v českých médiích po roce 1989*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 176 s. ISBN 978-80-7452-007-5.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

1. ADMINISTRACIJA PREZIDENTA. *Konstitutsia Rossijskoi Federacii*. Moskva: GU Izdatelstvo "Juridicheskaya literatura", 2009. 64 s. ISBN 978-5-7260-1096-0 (překlad: autorka BP)
2. BOGOLUBOVA, N. *Mezhkulturnaya komunikatsia i mezhrunardniy kulturniy obmen*. Petrohrad: SPbKo, 2009, s. 520. ISBN 5-288-03285-8. (překlad: autorka BP)
3. FINK, C. A. *Media Ethics*. Boston: Allyn and Bacon, 1995. 336 s. ISBN 0-0233-7753-4. (překlad: autorka BP)
4. PUTZ, G. *Christentum und Menschenrechte*. Widen: Innsbruck, 1992. 450 s. ISBN 978-3-70221-766-2.
5. UNESCO. *World trends in freedom of expression and media*. Paris: UNESCO, 2015. 198 s. ISBN 978-92-3-100127-7. (překlad: autorka BP)

Seznam použitých internetových zdrojů

1. BENEŠ, R. Systém ochrany lidských práv na základě Paktů z roku 1966 [online] 2005 [cit. 2015-10-21]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/clanek/system-ochrany-lidskych-prav-na-zaklade-paktu-z-roku-1966.html>
2. CENTER FOR JOURNALISM ETHICS. Global Media Ethics [online] 2015 [cit. 2015-10-01]. Dostupné z: <https://ethics.journalism.wisc.edu/resources/global-media-ethics/> (překlad: autorka BP)
3. CIVIL RIGHTS DEFENDERS. Civil Rights in Russia [online] 2015 [cit. 2015-10-09]. Dostupné z: <http://www.civilrightsdefenders.org/country-reports/human-rights-in-russia/> (překlad: autorka BP)
4. COMMITTEE TO PROTECT JOURNALISTS. Getting Away With Murder [online] 2015 [cit. 2015-08-03]. Dostupné z:

<https://cpj.org/reports/2015/10/impunity-index-getting-away-with-murder.php>
(překlad: autorka BP)

5. ČT. Putin podepsal zákon, který omezí cizí kapitál v médiích [online] 2014 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1013530-putin-podepsal-zakon-ktery-omezi-cizi-kapital-v-mediich>
6. DUFTY, N. Internet freedom in Vladimir Putin's Russia: The noose tightens [online] 2015 [cit. 2015-09-05]. Dostupné z: <https://www.aei.org/wp-content/uploads/2015/01/Internet-freedom-in-Putins-Russia.pdf> (překlad: autorka BP)
7. EUROPEAN COMMISSION. Assessment of freedom of mass media [online] 2015 [cit. 2015-09-13]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/en/media-freedom-pluralism> (překlad: autorka BP)
8. FREEDOM HOUSE. Freedom in the World 2015 [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2015#.VnbCH0-pUxg> (překlad: autorka BP)
9. FREEDOM HOUSE. Map of Press Freedom [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/freedom-press-2015#.VnbHm0-pUxg> (překlad: autorka BP)
10. FREEDOM HOUSE. Freedom on the Net 2015 [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/freedom-net-2015> (překlad: autorka BP)
11. FREEDOM HOUSE. Media and Civil Society in Russia [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <http://www.ned.org/wp-content/uploads/2015/10/Stifling-the-Public-Sphere-Media-Civil-Society-Russia-Forum-NED.pdf> (překlad: autorka BP)
12. GABAĽ, P. Ochrana svobody projevu v ČR a USA [online] 2015 [cit. 2015-09-03]. Dostupné z: www.moznosti-demokracie.cz/data/db/doc_file/a8/4.pdf
13. GALLUP POL. Quality and Integrity of World's Media Questioned [online] 2007 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: <http://www.gallup.com/poll/103300/quality-integrity-worlds-media-questioned.aspx> (překlad: autorka BP)
14. GIGAOM. Russia orders Google, Facebook and Twitter to comply with local storage and censorship laws [online] 2015 [cit. 2015-09-20]. Dostupné z:

- <https://gigaom.com/2014/09/26/russia-orders-google-facebook-and-twitter-to-comply-with-local-storage-and-censorship-laws/> (překlad: autorka BP)
15. HRW. World Report 2015 Human Right Watch [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/world-report/2015> (překlad: autorka BP)
 16. HRW. Human Rights Developments the Former Soviet Union [online] 2015 [cit. 2015-06-13]. Dostupné z: <https://www.hrw.org/reports/1993/WR93/Hsw-07.htm> (překlad: autorka BP)
 17. KOPEČ, A. Politika jako způsob realizace svobody [online] 2012 [cit. 2015-08-02]. Dostupné z: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1779/politika-jako-zpusob-realizace-svobody>
 18. MAPLECROFT. World: Human Rights Risk Index 2014 [online] 2015 [cit. 2015-06-15]. Dostupné z: <http://reliefweb.int/map/world/world-human-rights-risk-index-2014>
 19. ODPOVĚDNÁ REFORMA. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online] 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: <http://www.odpovednareforma.cz/mezinrodn-pakt-o-obanskch-a-politickch-prvech/>
 20. OSN. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech [online] 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: www.osn.cz/wp-content/uploads/.../mezinar.pakt-obc.a.polit_prava_.pdf
 21. OSN. Všeobecná deklarace lidských práv [online] 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z:
 - a. www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/.../UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf
 22. PANFILOV, O. Svoboda slova. Choby ponyat eti vozmutitelnyey sluchai nuzhen urok russkoi itsorii [online]. [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://olegpanfilov.com/?p=378> (překlad: autorka BP)
 23. POSLANECKÁ SNĚMOVNA. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. [online] 2015 [cit. 2015-09-13]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>
 24. REPORTERS WITHOUT BORDERS. World Press Freedom Index 2015 [online] 2015 [cit. 2015-06-14]. Dostupné z: <https://index.rsf.org/#/> (překlad: autorka BP)

25. REUTERS INSTITUTE. Market and political factors and the Russian media [online] 2015 [cit. 2015-10-07]. Dostupné z: [https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Market and political factors and the Russian media - Katja Lehtisaari.pdf](https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Market_and_political_factors_and_the_Russian_media_-_Katja_Lehtisaari.pdf) (překlad: autorka BP)
26. SOVĚTSKÝ SVAZ. Sovětský svaz [online] 2015 [cit. 2015-10-15]. Dostupné z: <http://sovetskysvaz.webzdarma.cz/>
27. UNESCO. HUMAN RIGHTS EDUCATION IN RUSSIA [online] 2008 [cit. 2015-06-18]. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001791/179105e.pdf> (překlad: autorka BP)
28. VESELÝ, D. Podoby ruského tisku v postsovětské éře [online] 2014 [cit. 2015-09-18]. Dostupné z: <http://www.newtonmedia.cz/cs/mediainfo-cz/svet/podoby-ruskeho-tisku-v-postsovetske-ere/detail>
29. ZÁHUMENSKÝ, D. Svoboda projevu a informace [online] 2015 [cit. 2015-09-12]. Dostupné z: <http://www.respektneboli.eu/zaci-a-studenti/materialy/svoboda-projevu-a-informace52>

Články v časopisech

1. KOKOLEVSKÁ, I., LIPTÁK, T. O (ne)závislosti ruských médií. *Rusko Dnes*, 2007. ISSN 1802-4211.
2. LUŇÁK, P. Rusko - velmoc jako každá jiná. *Mezinárodní vztahy*, 1995, roč. 2, s. 52-58. ISSN 0323-1844.
3. VANĚK, J. Hlavní rysy Hayekovy pojetí svobody. *E Logos*, 2000. ISSN 1121-0442.
4. ŠIMÁK, M. Lidská práva – od historie do současnosti. *Zdravotně sociální vědy*, 2005, roč. 7, s. 115-120. ISSN 1212-4117.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Index rizika porušování lidských práv v rámci světa za rok 2014

Obrázek 2: Index svobody ve světě

- Obrázek 3: Komparace vývoje indexu svobody ve světě v letech 1995 a 2010
Obrázek 4: Komparace vývoje indexu svobody tisku ve světě v letech 1995 a 2015
Obrázek 5: Vývoj indexu svobody na internetu ve vybraných zemích
Obrázek 6: Index svobody slova ve světě 2015
Obrázek 7: Vývoj svobody tisku v rámci Ruska v letech 2000-2015

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Všeobecná deklarace lidských práv.....	I
Příloha B: „Ruska varovala Ukrajince před invazí, do bytu jí vtrhlo komando FSB“ (celá zpráva).....	VII

PŘÍLOHY

Příloha A: Všeobecná deklarace lidských práv

U vědomí toho,

že uznání přirozené důstojnosti a rovných a nezcizitelných práv členů lidské rodiny je základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě,

že zneuznání lidských práv a pohrdání jimi vedlo k barbarským činům, urážejícím svědomí lidstva, a že vybudování světa, ve kterém lidé, zbavení strachu a nouze, se budou těšit svobodě projevu a přesvědčení, bylo prohlášeno za nejvyšší cíl lidu,

že je nutné, aby lidská práva byla chráněna zákonem, nemá-li být člověk donucen uchýlovat se, když vše ostatní selhalo, k odboji proti tyranii a útlaku,

že je nutné podporovat rozvoj přátelských vztahů mezi národy,

že lid Spojených národů zdůraznil v Chartě znovu svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti, v rovná práva mužů i žen a že se rozhodl podporovat sociální pokrok a vytvořit lepší životní podmínky ve větší svobodě,

že členské státy převzaly závazek zajistit ve spolupráci s Organizací spojených národů všeobecné uznávání a zachovávání lidských práv a základních svobod a

že stejné chápání těchto práv a svobod má nesmírný význam pro dokonalé splnění tohoto závazku,

Valné shromáždění

vyhlašuje tuto

Všeobecnou deklaraci lidských práv

jakožto společný cíl pro všechny národy a všechny státy za tím účelem, aby se každý jednotlivec a každý orgán společnosti, maje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.

článek 1

Všichni lidé rodí se svobodní a sobě rovni co do důstojnosti a práv. Jsou nadáni rozumem a svědomím a mají spolu jednat v duchu bratrství.

článek 2

(1) Každý má všechna práva a všechny svobody, stanovené touto deklarací, bez jakéhokoli rozlišování, zejména podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného

smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

(2) Žádný rozdíl nebude dále činěn z důvodu politického, právního nebo mezinárodního postavení země nebo území, k nimž určitá osoba přísluší, ať jde o zemi nebo území nezávislé nebo pod poručenstvím, nesamosprávné nebo podrobené jakémukoli jinému omezení suverenity.

článek 3

Každý má právo na život, svobodu a osobní bezpečnost.

článek 4

Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví; všechny formy otroctví a obchodu s otroky jsou zakázány.

článek 5

Nikdo nesmí být mučen nebo podrobován krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

článek 6

Každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost.

článek 7

Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakéhokoli rozlišování. Všichni mají právo na stejnou ochranu proti jakékoli diskriminaci, která porušuje tuto deklaraci, a proti každému podněcování k takové diskriminaci.

článek 8

Každý má právo, aby mu příslušné vnitrostátní soudy poskytly účinnou ochranu proti činům porušujícím základní práva, která jsou mu přiznána ústavou nebo zákonem.

článek 9

Nikdo nesmí být svévolně zatčen, držen ve vazbě nebo vyhoštěn do vyhnanství.

článek 10

Každý má úplně stejné právo, aby byl spravedlivě a veřejně vyslechnut nezávislým a nestranným soudem, který rozhoduje buď o jeho právech a povinnostech, nebo o jakémkoli trestním obvinění vzneseném proti němu.

článek 11

(1) Každý, kdo je obviněn z trestného činu, považuje se za nevinného, dokud není zákonným postupem prokázána jeho vina ve veřejném řízení, v němž mu byly zajištěny veškeré možnosti obhajoby.

(2) Nikdo nesmí být odsouzen pro čin nebo opomenutí, které v době, kdy byly spáchány, nebyly trestné podle státního nebo mezinárodního práva. Rovněž nesmí být uložen trest těžší, než jakého bylo lze použít v době, kdy byl trestný čin spáchán.

článek 12

Nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence, ani útokům na svou čest a pověst. Každý má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

článek 13

(1) Každý má právo volně se pohybovat a svobodně si volit bydliště uvnitř určitého státu.

(2) Každý má právo opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vrátit se do své země.

článek 14

(1) Každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu.

(2) Toto právo nelze uplatnit v případě stíhání skutečně odůvodněného nepolitickými zločiny nebo činy, které jsou v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

článek 15

(1) Každý má právo na státní příslušnost.

(2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven své státní příslušnosti ani práva svou státní příslušnost změnit.

článek 16

(1) Muži a ženy, jakmile dosáhnou plnoletosti, mají právo, bez jakéhokoli omezení z důvodů příslušnosti rasové, národnostní nebo náboženské, uzavřít sňatek a založit rodinu. Pokud jde o manželství, mají za jeho trvání i při jeho rozvázání stejná práva.

(2) Sňatky mohou být uzavřeny jen se svobodným a plným souhlasem nastávajících manželů.

(3) Rodina je přirozenou a základní jednotkou společnosti a má nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.

článek 17

(1) Každý má právo vlastnit majetek jak sám, tak spolu s jinými. (2) Nikdo nesmí být svévolně zbaven svého majetku.

článek 18

Každý má právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství; toto právo zahrnuje v sobě i volnost změnit své náboženství nebo víru, jakož i svobodu projevat své náboženství nebo víru,

sám nebo společně s jinými, ať veřejně nebo soukromě, vyučováním, prováděním náboženských úkonů, bohoslužbou a zachováváním obřadů.

článek 19

Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky jakýmkoli prostředky a bez ohledu na hranice.

článek 20

(1) Každému je zaručena svoboda pokojného shromažďování a sdružování.

(2) Nikdo nesmí být nucen, aby byl členem nějakého sdružení.

článek 21

(1) Každý má právo, aby se účastnil vlády své země přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců.

(2) Každý má právo vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.

(3) Základem vládní moci budiž vůle lidu; ta musí být vyjádřena správně prováděnými volbami, které se mají konat v pravidelných obdobích na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva tajným hlasováním nebo jiným rovnocenným postupem, zabezpečujícím svobodu hlasování.

článek 22

Každý člověk má jako člen společnosti právo na sociální zabezpečení a nárok na to, aby mu byla národním úsilím i mezinárodní součinností a v souladu s organizací a s

prostředky příslušného státu zajištěna hospodářská, sociální a kulturní práva, nezbytná k jeho důstojnosti a k svobodnému rozvoji jeho osobnosti.

článek 23

(1) Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.

(2) Každý, bez jakéhokoli rozlišování, má nárok na stejný plat za stejnou práci.

(3) Každý pracující má právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala jemu samému a jeho rodině živobytí odpovídající lidské důstojnosti a která by byla doplněna, kdyby toho bylo třeba, jinými prostředky sociální ochrany.

(4) Na ochranu svých zájmů má každý právo zakládat s jinými odborové organizace a přistupovat k nim.

článek 24

Každý má právo na odpočinek a na zotavení, zejména také na rozumné vymezení pracovních

hodin a na pravidelnou placenou dovolenou.

článek 25

(1) Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt i zdraví a blahobyt jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči, jakož i nezbytná sociální opatření; má právo na zabezpečení v nezaměstnanosti, v nemoci, při nezpůsobilosti k práci, při ovdovění, ve stáří nebo v ostatních případech ztráty výdělečných možností, nastalé v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli.

(2) Mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc. Všechny děti, ať manželské nebo nemanželské, požívají stejné sociální ochrany.

článek 26

(1) Každý má právo na vzdělání. Vzdělání necht' je bezplatné, alespoň v počátečních a základních stupních. Základní vzdělání je povinné. Technické a odborné vzdělání budiž všeobecně přístupné a rovněž vyšší vzdělání má být stejně přístupné všem podle schopností.

(2) Vzdělání má směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a k posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Má napomáhat k vzájemnému porozumění,

snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi skupinami rasovými i náboženskými, jakož i k rozvoji činnosti Spojených národů pro zachování míru.

(3) Rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti.

článek 27

(1) Každý má právo svobodně se účastnit kulturního života společnosti, užívat plodů umění a podílet se na vědeckém pokroku a jeho výtěžcích.

(2) Každý má právo na ochranu morálních a materiálních zájmů, které vyplývají z jeho vědecké, literární nebo umělecké tvorby.

článek 28

Každý má právo na to, aby vládl takový sociální a mezinárodní řád, ve kterém by práva a svobody stanovené v této deklaraci byly plně uplatněny.

článek 29

(1) Každý má povinnosti vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou osobnost.

(2) Každý je při výkonu svých práv a svobod podroben jen takovým omezením, která stanoví zákon výhradně za tím účelem, aby bylo zajištěno uznávání a zachovávání práv a svobod ostatních a vyhověno spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha v demokratické společnosti.

(3) Výkon těchto práv a svobod nesmí být v žádném případě v rozporu s cíli a zásadami Spojených národů.

článek 30

Nic v této deklaraci nemůže být vykládáno jako by dávalo kterémukoli státu, kterékoli skupině nebo osobě jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů, které by směřovaly k potlačení některého z práv nebo některé ze svobod v této deklaraci uvedených.

OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv* [online] 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

Příloha B: „Ruska varovala Ukrajince před invazí, do bytu jí vtrhlo komando FSB“ (celá zpráva)

Ruské úřady uvěznilly a obvinily z vlastizrady ruskou občanku Svetlanu Davydovovou za to, že loni v dubnu jako odpůrkyně války informovala ukrajinské velvyslanectví o možném přesunu ruských vojáků do Doněcka na východě Ukrajiny. Oznámil to ve čtvrtek na svém webu ruský list Kommersant. Matce sedmi dětí hrozí až 20 let vězení.

„Na dveře bytu Anatolije Gorlova a Svetlany Davydovové ve městě Vjazma ve Smolenské oblasti zazvonili 21. ledna v 8:30,“ vylíčil ruský list. Gorlov v kukátku uviděl místního policistu, který tvrdil, že si na jejich děti stěžovali susedé. Když ale otevřel, do bytu vpadlo přepadové komando tajné služby FSB, nástupkyně sovětské tajné policie KGB. Vyšetřovatel pro zvláště závažné případy Davydovové oznámil, že je zatčena za vlastizradu. Následovala několikahodinová domovní prohlídka, která skončila zabavením všech zápisníků, počítače a laptopu.

O den později - a celodenním pátrání - se Gorlov dozvěděl, že Davydovovou odvezli do Moskvy, kde na ni soud uvalil vazbu, aniž přihlédl k tomu, že se stará o sedm nezletilých dětí. Davydovová skončila ve vazební věznici Lefortovo.

Davydovová si loni v dubnu všimla, že vojenská kasárna v susedství s jejím bydlištěm - kde sídlí brigáda speciálních sil vojenské rozvědky GRU - jsou prázdná. V městské dopravě také vyslechla hovor jednoho z vojáků, který do mobilu mluvil o „služební cestě“ po malých skupinách a civilu. Domyslela se, že jednotka byla nejspíše odeslána do Doněcka, a rozhodla se zatelefonovat na ukrajinské velvyslanectví v Moskvě.

„Dokonce si udělala poznámky, a ty teď připojili k případu,“ připustil Gorlov. „Sveta zavolala Ukrajincům a řekla, že disponuje těmito údaji a že chce odvrátit případné oběti,“ řekl s tím, že nechápe, jak se FSB mohla o telefonátu dozvědět.

Vysvětlil, že žena byla proti válce na Ukrajině, pár se ale neúčastnil ani protiválečných demonstrací, ani jiných opozičních akcí. Žena bývala komunistkou, ale pak už se starala jen o děti.

FSB sdělila, že na dotazy k případu Davydovové odpoví během měsíce. Listu Kommersant se nepodařilo získat ani vyjádření ukrajinského velvyslanectví.

LIDOVKY.CZ. „Ruska varovala Ukrajince před invazí, do bytu jí vtrhlo komando FSB“. [online]. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/ruska-varovala-ukrajince-pred-invazi-do-bytu-ji-vtrhlo-komando-fsb-10y-/zpravy-svet.aspx?c=A150129_141418_ln_zahranici_msl

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Daria Kudryavtseva

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční studium

Název práce: Média a svoboda slova v Rusku

Rok: 2016

Počet stran textu: 54

Celkový počet stran příloh: 7

Počet titulů použitých českých zdrojů: 31

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 5

Počet internetových zdrojů: 29

Vedoucí práce: Mgr. Naděžda Šulcová